

CRNA GORA
AGENCIJA ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO

Program rada Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2021. godinu

Decembar 2020. godine

AGENCIJA ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO

JOSIPA BROZA TITA BB
81000 PODGORICA, CRNA GORA
www.caa.me

TEL: +382 20 625 507
FAX: +382 20 625 517
E-MAIL: acv@caa.me

I Uvodni dio

Pravni osnov za donošenje Programa rada Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2021. godinu utvrđen je članom 10 stav 1 tačka 2 Zakona o vazdušnom saobraćaju („Službeni list CG“, br. 30/12, 30/17 i 82/20), kojim je propisano da Savjet Agencije za civilno vazduhoplovstvo donosi godišnji program rada Agencije za civilno vazduhoplovstvo.

Odredbom člana 16 stav 1 tačka 8 Statuta Agencije za civilno vazduhoplovstvo, broj: 01/2-2566/18 od 27.11.2018. godine, propisano je da direktor Agencije predlaže Savjetu Agencije godišnji program rada.

a) O Agenciji

Odredbama Zakona o vazdušnom saobraćaju propisani su pravni položaj, nadležnost i organizacija Agencije za civilno vazduhoplovstvo (u daljem tekstu: Agencija), upravljanje i rukovođenje Agencijom, organi Agencije i njeno poslovanje.

Članom 5 Zakona o vazdušnom saobraćaju propisano je da je Agencija nezavisno pravno lice koje vrši javna ovlašćenja u skladu sa ovim zakonom, da je osniva Vlada Crne Gore, da je samostalna u obavljanju poslova iz svoje nadležnosti i da za svoj rad odgovara Vladi. Organi Agencije su Savjet Agencije i direktor Agencije.

b) Međunarodni aspekti djelovanja Agencije

Zakonom o vazdušnom saobraćaju, članom 6 stav 1 tačka 14, propisano je da Agencija saraduje sa organima drugih država nadležnim za civilno vazduhoplovstvo.

Međunarodne organizacije iz oblasti vazdušnog saobraćaja od posebnog značaja za civilno vazduhoplovstvo Crne Gore su:

- Međunarodna organizacija civilnog vazduhoplovstva (ICAO – International Civil Aviation Organization),
- Agencija Evropske unije za sigurnost vazdušnog saobraćaja (EASA – European Union Aviation Safety Agency),
- Evropska konferencija civilnog vazduhoplovstva (ECAC – European Civil Aviation Conference),
- Evropska organizacija za sigurnost vazdušne plovidbe (EUROCONTROL – European Organization for the Safety of Air Navigation).

Crna Gora je 13. marta 2007. godine postala 189. punopravna članica Međunarodne organizacije civilnog vazduhoplovstva (ICAO), specijalizovane organizacije Ujedinjenih nacija zadužene za stalni nadzor sprovođenja ciljeva Konvencije o međunarodnom civilnom vazduhoplovstvu (*Convention on International Civil Aviation*), poznatije kao Čikaška konvencija (*Chicago Convention*).

Postavši prethodno punopravan član ICAO-a, što je predstavljalo preduslov, Crna Gora je postala i punopravan član Evropske konferencije civilnog vazduhoplovstva (ECAC) 25. juna 2008. godine. Glavni cilj ECAC-a je unapređenje sigurnog, djelotvornog i kontinuiranog razvoja sistema evropskog

vazdušnog saobraćaja, kroz harmonizaciju postupaka upravljanja vazдушnim saobraćajem među državama članicama i unapređenje tih postupaka između država članica i drugih država u svijetu.

Crna Gora je 1. jula 2007. godine postala punopravan član Evropske organizacija za sigurnost vazdušne plovidbe (EUROCONTROL), organizacije koja je prvenstveno zadužena za sigurnost vazdušne plovidbe. Članstvo Crne Gore i njeno puno učešće u radu upravljačkih i stručnih tijela ove evropske organizacije, od velikog značaja za siguran i jednoobrazan pristup država članica, ostvaruje se na osnovu Protokola o konsolidaciji Međunarodne konvencije o saradnji u oblasti bezbjednosti (*Safety*) vazdušne plovidbe EVROCONTROL od 13. decembra 1960. godine, sa izmjenama i dopunama (Zakon o ratifikaciji, „Službeni list SCG – Međunarodni ugovori“ br. 18/2004 i 19/2004) i Multilateralnog sporazuma o rutnim naknadama (*Multilateral Agreement relating to Route Charges*, „Službeni list SCG – Međunarodni ugovori“ br. 04/2005).

Crna Gora je 09. juna 2006. godine potpisala Multilateralni sporazum između Evropske zajednice i njenih država članica i Republike Albanije, Bosne i Hercegovine, Republike Bugarske, Republike Hrvatske, bivše Jugoslovenske Republike Makedonije, Republike Island, Republike Crne Gore, Kraljevine Norveške, Rumunije, Republike Srbije i Misije privremene uprave Ujedinjenih nacija na Kosovu o uspostavljanju zajedničkog evropskog vazduhoplovnog područja (*European Common Aviation Area (ECAA) Agreement*, u daljem tekstu: ECAA Sporazum). Skupština Crne Gore ratifikovala je ovaj Sporazum 9. oktobra 2007. godine, i isti je stupio na snagu 26. oktobra 2007. godine objavljivanjem Zakona o ratifikaciji ECAA Sporazuma („Službeni list RCG“, broj 62/07 i „Službeni list CG – Međunarodni ugovori“, broj 1/11). Cilj ovog Sporazuma je stvaranje zajedničkog evropskog vazduhoplovnog područja zasnovanog na slobodnom pristupu tržištu i zajedničkim pravilima u oblastima sigurnosti, bezbjednosti, upravljanja vazдушnim saobraćajem i uticaja na životnu sredinu.

ECAA Sporazum je u Evropskoj uniji stupio na snagu tek u decembru 2017. godine (11 godina nakon potpisivanja) pa je, imajući u vidu veliki broj akata koje je usvojila u ovom periodu, Evropska komisija bila u obavezi da donese novi ažurirani Aneks 1. Novi, ažurirani Aneks 1 i zvanično je objavljen u Službenom listu EU u avgustu 2019. godine kao sastavni dio Odluke br. 1/2019 ECAA Zajedničkog Komiteta od 31. jula 2019. godine kojom se zamjenjuje Aneks I ECAA Sporazuma o pravilima koja se primjenjuju na civilno vazduhoplovstvo [2019/1343] (*DECISION No 1/2019 of 31 July 2019 replacing Annex I to the ECAA Agreement on the rules applicable to civil aviation - OJL211/4 of 12.08.2019*). Obaveza Crne Gore je da u narednoj godini transponuje ovaj akt u nacionalno zakonodavstvo, jer usljed situacije izazvane pandemijom Covid 19, ova aktivnost nije urađena kako je bilo planirano 2020. godine

Agencija Evropske unije za sigurnost vazdušnog saobraćaja (EASA) je organizacija Evropske unije osnovana s ciljem razvijanja zajedničkih standarda sigurnosti i obezbjeđivanja njihove jedinstvene primjene u Evropskoj uniji (EU), sa sjedištem u Kelnu (Njemačka). Osnovne djelatnosti preuzela je od Zajedničkih vazduholovnih vlasti (*Joint Aviation Authorities – JAA*), nakon prestanka rada te organizacije, 2007. godine. EASA je u međuvremenu proširila svoje nadležnosti, preuzimanjem obaveze izrade vazduhoplovnih standarda i propisa iz oblasti upravljanja vazдушnim saobraćajem (*Air Traffic Management – ATM*) i aerodroma, kao i vršenja nadzora nad njihovom primjenom. Uredbe koje predlaže EASA, a usvajaju institucije EU, obavezujuće su za države članice EU, a u zavisnosti od vrste potpisanih aranžmana i za ostale države. Punopravno članstvo u EASA-i, za sada, ostvaruju samo države članice EU, dok za ostale evropske države postoji mogućnost ostvarenja posebnog statusa i aktivnog učešća u radu EASA-e putem zaključivanja tzv. „Radnih aranžmana“ (*Working Arrangements*).

Crna Gora je prvi Radni aranžman sa EASA-om potpisala 7. jula 2009. godine. Osnov za potpisivanje tog aranžmana predstavljala je Osnovna Uredba 216/2008 (*Basic Regulation 216/2008*).

Kako je 2009. godine Osnovna Uredba 216/2008 izmijenjena i dopunjena Uredbom 1108/2009, kojom se nadležnosti EASA-e proširuju i na oblast ATM/ANS-a i aerodroma, direktor Agencije je izmijenjeni Aneks 1 Radnog Aranžmana potpisao 2. novembra 2011. godine.

Od 2011. do 2015. godine došlo je do brojnih promjena usljed kojih je EASA smatrala neophodnim da postojeći, tada već zastarjeli, Radni Aranžman zamijeni novim, koji je, nakon konsultacija i usaglašavanja, potpisan 25. februara 2015. godine u Kelnu od strane direktora Agencije i izvršnog direktora EASA-e. Ovaj Radni aranžman pokriva sve aspekte uređenja sigurnosti civilnog vazduhoplovstva i zaštite životne sredine kada su u pitanju proizvodi, djelovi, uređaji, osoblje, organizacije, aerodromi, kao i upravljanje vazdušnim saobraćajem i usluge vazdušne plovidbe, u skladu sa Uredbom (EZ) br. 216/2008 i njenim pravilima implementacije. Putem ovog Radnog aranžmana EASA ostvaruje saradnju sa Agencijom za civilno vazduhoplovstvo, između ostalog, i u sprovođenju odredbi ECAA Sporazuma relevantnih za sigurnost vazdušnog saobraćaja.

Takođe, u Kelnu je 15. maja 2012. godine sa EASA-om potpisan i Radni aranžman o sigurnosnim pregledima stranih vazduhoplova na platformi (*SAFA Working Arrangement*), koji se odnosi na obaveznost prikupljanja i razmjene informacija u odnosu na sigurnost vazduhoplova koji koriste aerodrome država članica EU i aerodrome država koje nijesu članice EU ali učestvuju u ovom programu, pa i aerodrome u Crnoj Gori.

II Poslovi iz nadležnosti Agencije za civilno vazduhoplovstvo

Nadležnost Agencije za civilno vazduhoplovstvo propisana je odredbama Zakona o vazdušnom saobraćaju i podzakonskim aktima donešenim na osnovu ovog zakona, kao i odredbama Zakona o obligacionim odnosima i osnovama svojinsko-pravnih odnosa u vazdušnom saobraćaju („Službeni list CG”, br. 18/11, 46/14 i 43/18).

Zakonom o vazdušnom saobraćaju Agenciji je prenešeno vršenje javnih ovlašćenja u oblasti vazdušnog saobraćaja, od kojih su najznačajnija sljedeća: izdavanje sertifikata i uvjerenja vazduhoplovnim subjektima o ispunjavanju uslova za obavljanje određene djelatnosti iz oblasti vazdušnog saobraćaja, izdavanje dozvola vazduhoplovnom osoblju, vršenje inspeksijskog nadzora nad sprovođenjem zakona i zaključenih međunarodnih ugovora, donošenje akata u skladu sa zakonom i akata radi sprovođenja ECAA sporazuma, drugih zaključenih međunarodnih ugovora, međunarodnih standarda i preporučene prakse iz oblasti civilnog vazduhoplovstva, a naročito standarda, procedura i preporučene prakse ICAO-a, ECAC-a, EASA-e i EUROCONTROL-a, koji se, uz prethodnu saglasnost Ministarstva saobraćaja i pomorstva, objavljuju u „Službenom listu Crne Gore”.

Nadležnost Agencije je utvrđena odredbom člana 6 stav 1 Zakona o vazdušnom saobraćaju, kojom je propisano da Agencija:

1. izdaje sertifikat vazdušnog operatora i operativnu licencu,
2. izdaje uvjerenje o tipu vazduhoplova, uvjerenje o plovidbenosti vazduhoplova, potvrdu o provjeri plovidbenosti vazduhoplova, potvrdu o registraciji,
3. izdaje uvjerenje o ispunjavanju uslova pravnom licu za održavanje vazduhoplova,
4. izdaje uvjerenje o ispunjavanju uslova pravnom licu za stručno osposobljavanje vazduhoplovnog osoblja,

5. izdaje certifikat i odobrenje za upotrebu civilnog aerodroma,
6. izdaje uvjerenje o ispunjavanju uslova pravnom licu za obezbjeđivanje kontinuirane plovidbenosti vazduhoplova,
7. izdaje dozvole i ovlašćenja civilnom vazduhoplovnom osoblju,
8. priprema stručne osnove za izradu programa, planova, podzakonskih akata koje donose Vlada i organ državne uprave nadležan za poslove saobraćaja,
9. donosi opšte akte u skladu sa ovim zakonom i akte radi sprovođenja ECAA sporazuma, drugih zaključenih međunarodnih ugovora, međunarodnih standarda i preporučene prakse iz oblasti civilnog vazduhoplovstva, a naročito standarda, procedura i preporučene prakse ICAO-a, ECAC-a, EASA-e i EUROCONTROL-a, uz saglasnost Ministarstva,
10. donosi akte kojima se nalaže preduzimanje mjera radi uspostavljanja sigurnosti funkcionalnog sistema u cilju zaštite sigurnosti vazdušnog saobraćaja,
11. vodi registre i evidencije u skladu sa ovim zakonom,
12. vrši inspekcijski nadzor nad sprovođenjem ovog zakona i zaključenim međunarodnim ugovorima,
13. vrši kontinuirani nadzor ispunjenosti uslova u skladu sa ovim zakonom,
14. saraduje sa organima drugih država nadležnim za civilno vazduhoplovstvo,
15. vrši i druge poslove u skladu sa ovim zakonom i Statutom Agencije.

Odredbom člana 6 stav 3 Zakona o vazdušnom saobraćaju propisano je da je Agencija Nacionalni nadzorni organ koji obavlja poslove koji se odnose na: utvrđivanje usklađenosti pružanja usluga u vazdušnoj plovidbi sa propisanim zahtjevima, izdavanje certifikata pružaocu usluga u vazdušnoj plovidbi, kontinuirani nadzor nad pružanjem usluga u vazdušnoj plovidbi, nadzor nad upravljanjem vazdušnim saobraćajem, kao i druge poslove u skladu sa ovim zakonom i aktima Agencije.

Jedno od najznačajnijih javnih ovlašćenja koje je prenešeno Agenciji je obavljanje poslova inspekcijskog nadzora nad sprovođenjem Zakona o vazdušnom saobraćaju i propisa donesenih na osnovu ovog zakona, kao i zaključenih međunarodnih ugovora koji obavezuju Crnu Goru, a koji se odnose na: vazduhoplov i vazduhoplovnu komponentu, vazdušni saobraćaj, pružanje vazduhoplovnih usluga i pravila letenja, kao i aerodromske letne informacije, aerodrome i aerodromske usluge, letilišta, vazduhoplovno osoblje, pomoćno vazduhoplovno i drugo stručno osoblje, ispravnost i rad tehničkih sredstava i objekata vazdušne plovidbe.

Inspekcijski poslovi koji obuhvataju ovlašćenja za obavljanje pregleda, izricanje ograničenja i zabrana, naganje upravnih mjera, izdavanje prekršajnog naloga, podnošenje zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka, kao i preduzimanje drugih mjera propisanih Zakonom o inspekcijskom nadzoru („Službeni list RCG“, broj 39/03 i „Službeni list CG“, br. 76/09, 57/11, 18/14, 11/15 i 52/16) i Zakonom o prekršajima („Službeni list CG“, br. 01/11, 06/11, 39/11, 32/14 i 51/17) i u 2021. godini će predstavljati jedan od prioriteta u radu, imajući u vidu da inspekcijski nadzor značajno doprinosi zaštiti dostignutog nivoa sigurnosti vazdušnog saobraćaja i bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva u Crnoj Gori, kao i njegovom daljem unapređenju.

Naime, članom 6 stav 1 tačka 12 i članom 151 stav 2 Zakona o vazdušnom saobraćaju propisano je da poslove inspekcijskog nadzora nad sprovođenjem ovog zakona i propisa donešenih na osnovu ovog zakona vrši Agencija preko inspektora za vazdušni saobraćaj, u skladu sa ovim zakonom i zakonom kojim se uređuje inspekcijski nadzor.

Dodatno, Agenciji je propisano ovlaštenje da može da odobri, najduže na šest mjeseci, izuzeće od obaveze ispunjenja određenog administrativnog i drugog zahtjeva, ukoliko utvrdi da je vazduhoplovni subjekt na drugi način obezbijedio isti nivo sigurnosti vazdušnog saobraćaja koji se postiže primjenom tog zahtjeva.

Ovlašćeni inspektori Agencije su pripremili odgovarajuće planove vršenja inspekcijskih nadzora za 2021. godinu, koji, zajedno sa planiranom dinamikom vršenja periodičnih kontinuiranih nadzora koji se sprovode nad radom vazduhoplovnih subjekata radi utvrđivanja kontinuirane ispunjenosti uslova na osnovu kojih je izdat certifikat tokom čitavog perioda njegovog važenja, predstavlja sastavni dio Plana inspekcijskih i kontinuiranih nadzora vazduhoplovnih subjekata za 2021. godinu.

Odredbama Zakona o obligacionim odnosima i osnovama svojinsko-pravnih odnosa u vazdušnom saobraćaju („Službeni list CG”, br. 18/11, 46/14 i 43/18) utvrđena je nadležnost Agencije u pogledu nadzora nad primjenom pojedinih odredaba ovog zakona. Naime, ovim zakonom propisano je da Agencija vrši nadzor nad primjenom odredaba koje se odnose na prava lica sa invaliditetom ili lica smanjene pokretljivosti, kao i po prigovoru putnika, u slučaju uskraćivanja ukrcaja, otkazivanja ili dužeg kašnjenja leta. U slučaju prigovora lica sa invaliditetom ili lica smanjene pokretljivosti Agencija je nadležna za mirno rješavanje sporova između putnika i vazdušnog prevoznika i operatora aerodroma, dok je po prigovoru putnika u slučaju uskraćivanja ukrcaja, otkazivanja ili dužeg kašnjenja leta Agencija nadležna za mirno rješavanje sporova između putnika i vazdušnog prevoznika.

Prioritet u radu Agencije u 2021. godini je vršenje poslova iz nadležnosti Agencije koji su utvrđeni Zakonom o vazdušnom saobraćaju, podzakonskim propisima i aktima Agencije donešenim na osnovu ovog zakona, Zakonom o obligacionim odnosima i osnovama svojinsko-pravnih odnosa u vazdušnom saobraćaju i nacionalnim strateškim dokumentima iz oblasti vazdušnog saobraćaja, kao i potvrđenim i objavljenim ECAA Sporazumom i drugim međunarodnim dokumentima.

Realizacija navedenih programskih aktivnosti Agencije veoma je bitna za očuvanje potrebnog nivoa sigurnosti vazdušnog saobraćaja i bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva u Crnoj Gori. U tom smislu, da bi se održao visok nivo kvaliteta i stručnosti u radu Agencije, koji je konstatovan od svih nadležnih tijela Evropske komisije i međunarodnih vazduhoplovnih organizacija, neophodno je sačuvati i afirmisati postojeća zakonska rješenja koja utvrđuju organizaciono-pravni status Agencije i njenu nezavisnost, i koja omogućavaju obezbjeđivanje stručnog kadra i zadržavanje kompetentnosti, postojeći radno-pravni status zaposlenih i njihove adekvatne zarade, dalje unapređenje kontinuiranog i inspekcijskog nadzora i efikasno transponovanje evropskog i međunarodnog prava u naš pravni sistem i njegovu implementaciju.

U cilju održavanja potrebnog nivoa sigurnosti vazdušnog saobraćaja i bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva neophodno je da se dosljedno izvršavaju obaveze propisane zakonom, podzakonskim aktima, strateškim dokumentima i programima iz oblasti vazdušnog saobraćaja, kao i zaključci Vlade i njenih radnih tijela iz oblasti vazdušnog saobraćaja.

III Programske aktivnosti Agencije

Imajući u vidu nadležnosti Agencije propisane članom 6 Zakona o vazdušnom saobraćaju, kao i ostale zakonom i podzakonskim aktima utvrđene obaveze, programske aktivnosti Agencije u 2021. godini biće prevashodno usmjerene na:

a) Izvršavanje obaveza i aktivnosti utvrđenih zakonom, podzakonskim aktima i drugim dokumentima koji regulišu oblast civilnog vazduhoplovstva, a posebno onih koje se odnose na sigurnost vazdušnog saobraćaja i bezbjednost civilnog vazduhoplovstva.

Opšte aktivnosti, koje podrazumijevaju involviranost i doprinos svih unutrašnjih organizacionih jedinica i pojedinaca u Agenciji, za 2021. godinu su sljedeće:

- priprema i donošenje novih vazduhoplovnih propisa, kao i izmjena i dopuna postojećih, u skladu sa Zakonom o vazdušnom saobraćaju, zaključenim međunarodnim ugovorima, propisima Evropske unije i pravilima i standardima koji se odnose na sigurnost i bezbjednost u vazdušnom saobraćaju, a naročito standarda, procedura i preporučene prakse ICAO-a, ECAC-a, EASA-e i EUROCONTROL-a, koje donosi Agencija uz prethodnu saglasnost Ministarstva, a u skladu sa Planom pripreme podzakonskih akata za 2021. godinu;
- priprema stručnih osnova za potrebe donošenja podzakonskih akata iz nadležnosti Ministarstva i Vlade CG, u skladu sa Zakonom o vazdušnom saobraćaju i Planom pripreme podzakonskih akata za 2021. godinu
- priprema i ažuriranje instrukcija i uputstava za primjenu podzakonskih akata i listi usaglašenosti sa regulatornim zahtjevima i međunarodnim standardima i preporučenim praksama;
- razmatranje ICAO državnih pisama (*ICAO State Letters*) i formiranje predloga aktivnosti u odnosu na ta dokumenta,
- otklanjanje preostalih neusaglašenosti utvrđenih prilikom kontrolnih posjeta međunarodnih organizacija,
- konstantno popunjavanje ICAO baze podataka, bilo kao posljedica regulatornih promjena, organizacionih ili drugih promjena koje zahtijevaju reakciju u ovoj bazi ili u cilju otklanjanja preostalih neusaglašenosti konstatovanih tokom ICAO kontrolne posjete, uključujući identifikaciju i objavljivanje razlika u odnosu na ICAO standarde i preporučene prakse,
- početna primjena, pravilna implementacija i unapređenje novog informacionog Sistema za upravljanje dokumentima i poslovnim procesima sa integrisanim modulima registara i evidencija podataka (*Document Management System – DMS*), čija je svrha organizovanje i koordinacija razvoja, revizije, kontrole i distribucije internih dokumenata i poslovnih procesa u Agenciji.
- očuvanje postojećeg nivoa znanja zaposlenih u Agenciji i njegovo unapređenje pohađanjem obuka, koje se sprovode po *Trening planu za 2021. godinu (sa prioretnim kursevima)* i na osnovu nedostajućih specijalističkih obuka i obukama za nove vazduhoplovne propise.

Pored ovih aktivnosti, opšteg karaktera, među onim aktivnostima koje iziskuju multidisciplinarni pristup izdvajaju se sljedeće:

- aktivnosti u vezi sa nacionalnim odborima

Shodno Zakonu o vazdušnom saobraćaju formirani su sljedeći nacionalni odbori: Nacionalni odbor za upravljanje sigurnošću u vazdušnom saobraćaju, Nacionalni odbor za upravljanje vazdušnim prostorom, Nacionalni odbor za bezbjednost civilnog vazduhoplovstva i Nacionalni odbor za olakšice u vazdušnom saobraćaju. Predsjednici ovih odbora su predstavnici Agencije a, pored njih, u sastavima ovih odbora participiraju i druga lica iz

Agencije. Stručne poslove, za potrebe ovih odbora, u najvećoj mogućoj mjeri obavljaju stručne službe Agencije jer se, s obzirom na raspoložive resurse, Vlada odlučila da predstavnici Agencije, kroz predsjednike odbora i članove odbora, koordiniraju aktivnosti od državnog interesa u domenu vazdušnog saobraćaja. U odnosu na aktivnosti koje se odvijaju u ovim odborima izvjesno je da se pitanja i izazovi sa kojima se susreću ova tijela bivaju sve složenija i da postoji sve izraženija potreba da se određena pitanja, od značaja za sigurnost i bezbjednost vazdušnog saobraćaja, kao i za upravljanje vazdušnim prostorom, sve češće razmatraju u širem kontekstu, te je iz tog razloga veoma značajno vršiti koordinaciju aktivnosti sa drugim državnim organima i institucijama. Očekuje se da tokom 2021. godine intenzitet ovih aktivnosti bude i veći, naročito u vezi sa izazovima kao što su: upotreba dronova, generalno, i upravljanje vazdušnim prostorom kada je u pitanju upotreba dronova; opasnosti u vezi sa prisustvom divljeg svijeta u blizini aerodroma; bezbjedonosna pitanja, posebno u vezi sajber bezbjednosti i dr.

- **Bezbjednost informacionih tehnologija (*Cyber Security*)**

Tokom proteklih godina u oblasti vazduhoplovstva je došlo do značajnog porasta broja događaja u kojim je došlo do ugrožavanja sigurnosti i bezbjednosti vazdušnog saobraćaja kroz tzv. sajber napade. Savremena tehnologija omogućuje izvođenje ovih nelegalnih aktivnosti na način da ni vazduhoplovstvo nije imuno na ovu vrstu ugrožavanja. Ovo nameće obavezu da se u vazduhoplovnom sistemu razviju određeni mehanizmi odbrane koji se prije svega ogledaju u tome da vazduhoplovni sistemi budu dizajnirani na način na budu otporni na sajber napade i to tako da se onemogući uticaj na bitne funkcije vazduhoplovnog sistema. Na globalnom nivou ovaj problem je prepoznat još prije nekoliko godina pa je zaključkom sa 40. Skupštine ICAO predviđeno da države članice kao i vazduhoplovni subjekti usmjere aktivnosti u pravcu implementacije Sajber strategije, identifikacije rizika i prijetnji u odnosu na aktivnosti u vazduhoplovstvu i kritične aktivnosti, definisanja odgovornosti državnih tijela, institucija i vazduhoplovnih subjekata, i dr.

U septembru 2019. godine Evropska komisija je objavila prvo izdanje Sajber satrategije u vazduhoplovstvu. ICAO je u oktobru 2019. godine objavio dokument *Aviation Cybersecurity Strategy* koji daje opšte smjernice državama članicama ICAO u pogledu sajber bezbjednosti u civilnom vazduhoplovstvu, a u novembru 2020. godine, posredstvom državnog pisma, dostavio državama članicama dokument koji sadrži *Cybersecurity Action Plan*. Ovim akcionim planom je predviđeno niz aktivnosti koje treba da sprovede ICAO i države članice sa ciljem unapređenja sajber bezbjednosti u civilnom vazduhoplovstvu, kako na međunarodnom nivou tako i u svakoj od država članica. Aktivnosti koje je potrebno sprovesti po ovom akcionom planu su sljedeće:

- dostaviti ICAO Akcioni plan za sajber bezbjednost nadležnim državnim institucijama i relevantnim subjektima, sprovesti koordinaciju njegove primjene sa svim nadležnim nacionalnim organima, industrijom i zainteresovanim stranama;
- razviti i uspostaviti nacionalne planove i prioritete kako bi se obezbijedilo sprovođenje aktivnosti koje su predviđene Akcionog plana za sajber bezbjednost.

Od strane EASA je krajem 2019. godine objavljen dokument *European Plan for Aviation Safety (EPAS) 2020-2024* u kojem su, pored ostalih aktivnosti koje se odnose na sigurnost u civilnom vazduhoplovstvu, predviđene aktivnosti koje subjekti civilnog vazduhoplovstva i države članice EU treba da preduzmu u pogledu unapređenja bezbjednosti i sajber bezbednosti.

Tokom 2021. godine očekuje se usvajanje EU regulatornog okvira sa zahtjevima koje u ovom pogledu treba da ispune vazduhoplovne vlasti i vazduhoplovni subjekti. Pored transponovanja ovog regulatornog okvira u naš pravni sistem potrebno je da se obave određene aktivnosti u cilju ažuriranja sveobuhvatne strategije sajber bezbjednosti na nivou Crne Gore, kojom bi bila obuhvaćena i pitanja sajber bezbjednosti u vazduhoplovstvu, ili bi se pristupilo donošenju zasebnog akta u vidu Sajber strategije za oblast vazduhoplovstva u Crnoj Gori. Agencija će tokom 2021. godine, uz saradnju sa drugim nadležnim organima i institucijama, pristupiti izradi akcionog plana koji će obuhvatiti konkretne aktivnosti i nadležnosti.

- aktivnosti na komunikaciji sa javnošću

Agencija se odredila u pravcu pune transparentnosti kada je u pitanju komunikacija sa javnošću. U 2018. godini Agencija je usvojila Strateški okvir za komunikaciju sa javnošću, kojim je pored načela transparentnosti, precizirano i da komunikacija mora biti jasna, konzistentna i prilagođena potrebama različitih ciljnih grupa. Prepoznata su tri modela komunikacije i to: putem medija, internet stranice i društvene mreže. Tokom 2021. godine će se nastaviti sa povećanjem obima medijskih objava i to prevashodno kroz portale. Taj oblik aktivnosti, kada su u pitanju mediji, pokazao se kao najdjelotvorniji i sasvim pogodan kada je u pitanju komunikacija sa zaljubljenicima u vazduhoplovstvo i osobama koje namjeravaju koristiti avanturističke turističke usluge, kao što je paraglajding. U 2019. godini je došlo do stavljanja u funkciju nove internet stranice Agencije za civilno vazduhoplovstvo sa funkcionalnošću koja omogućuje znatno bolju komunikaciju sa licima koja joj pristupaju a samo uređivanje i dalji razvoj ove stranice postalo je znatno jednostavnije u poređenju sa pređašnjim rješenjem. Tokom 2020. godine se nastavilo sa daljim razvojem sadržaja koji bi se publikovali na ovoj stranici na način da se prije svega osluškiju potrebe korisnika stranice i statistički analiziraju najčešće postavljena pitanja u komunikaciji sa Agencijom. Takođe tokom 2019. godine došlo je do ostvarivanja još jednog modela komunikacije a to je putem društvenih mreža. Naime, otvaranjem naloga na društvenoj mreži Facebook Agencija je u vrlo kratkom roku dostigla značajan broj aktivnosti na ovoj mreži. Danas imamo skoro 6 000 korisnika koji prate našu stranicu. Na osnovu urađene analize može se zaključiti da pratioci Facebook stranice Agencije imaju veliku interakciju sa stranicom i da sadržaj koji im se na njoj plasira smatraju veoma korisnim. U prvih 10 mjeseci 2020. godine plasirane su 53 objave Agencije na Facebook mreži. To znači da je na Facebook-u Agencija bila intenzivno prisutna. Najčešće komunicirana tema bila je Sigurna upotreba dronova, koja je posebno obilježila komunikaciju FB stranice tokom ljetnjih mjeseci. Period od kraja marta do jula obilježila je komunikacija u vezi sa pandemijom koronavirusa i sa njom povezanih informacija od značaja za vazdušni saobraćaj. Kao posebno relevantne kanale, Agencija je dijelila sadržaje sa FB stranica EASA i EUROCONTROL-a. Značajni resursi Agencije ali i resursi ugovorene organizacije angažuju se u cilju ostvarivanja izražene dinamike i ažurnog objavljivanja sadržaja od interesa za aktivnosti Agencije. Od velike je važnosti da se nastavi sa ovim trendom i održi visok stepen reaktivnosti i tokom 2021. godine. Posebne prioritete programske aktivnosti Agencije u 2021. godini u nastavku su razvrstane po sektorima i drugim unutrašnjim organizacionim jedinicama.

U okviru **Sektora za sigurnost vazdušne plovidbe** prioritete planirane aktivnosti u 2021. godini su sljedeće:

- vršenje nadzora nad pružanjem usluga u vazdušnoj plovidbi, organizacijom za osposobljavanje kontrolora letenja i ostalog operativnog osoblja pružaoca usluga u vazdušnoj plovidbi, kao i pružaocem usluga traganja i spašavanja i drugih relevantnih vazduhoplovnih subjekata, sprovođenjem inspeksijskog nadzora, planiranih i dodatnih samostalnih provjera kao i planiranih i dodatnih zajedničkih provjera (u saradnji sa Direktoratom civilnog vazduhoplovstva Republike Srbije), posebno po pitanju:
  - usaglašenosti pružaoca usluga u vazdušnoj plovidbi sa zajedničkim zahtjevima za pružanje usluga u vazdušnoj plovidbi, prvenstveno u pogledu zahtjeva za tehničku i operativnu stručnost i sposobnost, organizacionu strukturu i upravljanje organizacijom, upravljanje sigurnošću i kvalitetom, bezbjednost, ljudske resurse, oblast finansija, odgovornost i osiguranje, kvalitet usluga, otvoreno i transparentno pružanje usluga, planove za slučaj nepredviđenih okolnosti i zahtjeva u vezi izvještavanja;
  - usaglašenosti pružaoca usluga u vazdušnoj plovidbi sa zahtjevima koji se odnose na način, pravila i postupke letenja vazduhoplova i operativne usluge u vazdušnom saobraćaju,
  - usaglašenosti organizacije za osposobljavanje kontrolora letenja sa zahtjevima koji se odnose na licenciranje i osposobljavanje kontrolora letenja,
  - usaglašenosti sa zahtjevima po pitanju izrade i sprovođenja procedura i osposobljenosti lica iz operativno komunikacionog centra (OKC) i koordinacionog centra traganja i spašavanja na moru (MRCC), koja učestvuju u traganju i spašavanju vazduhoplova na kopnu i moru u skladu sa međunarodnim propisima, standardima i preporučenom praksom u ovoj oblasti;
  - usaglašenosti sa zahtjevima za upravljanje vazdušnim prostorom i upravljanje protokom i kapacitetom vazdušnog saobraćaja,
  - usaglašenosti sa zahtjevima o načinu postupanja sa planovima leta,
  - usaglašenosti sa zahtjevima iz oblasti interoperabilnosti,
  - primjene standarda i procedura za obuku pomoćnog vazduhoplovnog osoblja koje obavlja poslove održavanja tehničkih uređaja i sistema kontrole letenja, tj. vazduhoplovno tehničkog osoblja kontrole letenja (*Air Traffic Safety Electronics Personnel – ATSEP*),
  - usaglašenosti sa zahtjevima za stručno osposobljavanje pomoćnog vazduhoplovnog osoblja – vazduhoplovno meteorološkog osoblja;
  - usaglašenosti sa zahtjevima za izradu i održavanje navigacionih postupaka koji su u upotrebi u vazdušnom prostoru Crne Gore, kao i za osposobljavanje osoblja koje projektuje navigacione postupke,
  - usaglašenosti sa zahtjevima obavještanja, analiziranja i praćenja (*follow-up*) događaja u civilnom vazduhoplovstvu;
  - primjene pravila o kvalitetu vazduhoplovnih podataka i vazduhoplovnih informacija;
  - pružanja usluge kalibraže zemaljskih radionavigacionih sredstava (ZRNS); i
  - implementacije promjena u funkcionalnom sistemu pružaoca usluga u vazdušnoj plovidbi i organizacija za osposobljavanje kontrolora letenja.
- strateški zadaci u Sektoru za vazduhoplovne usluge u vazdušnom prostoru obuhvataju:
  - postizanje pune implementacije zajedničkih zahtjeva za pružaoca usluga upravljanja vazdušnim saobraćajem i usluga u vazdušnoj plovidbi i drugih mrežnih funkcija upravljanja

- vazдушnim saobraćajem i nadzoru nad njima (u skladu sa Uredbom Komisije br. 2017/373, koja će se primjenjivati od 28. januara 2021. godine, a čijom primjenom prestaju da važe dosadašnji propisi o zajedničkim zahtjevima i sigurnosnom nadzoru nad upravljanjem vazдушnim saobraćajem i uslugama u vazdušnoj plovidbi);
- promociju uspostavljanja sistema za odobravanje i nadzor upotrebe vazdušnog prostora od strane korisnika bespilotnih vazduhoplova i drugih korisnika vazdušnog prostora u donjem (lower) dijelu vazdušnog prostora;
  - promociju unapređenja nadzorne komponente u crnogorskom vazdušnom prostoru korišćenjem Multilateracije (*Multilateration – MLAT*), ADS-B i drugih izvora radarskih podataka i uključnje ovih ciljeva u srednjoročne planove SMATSA,
  - praćenje primjene mjera Plana implementacije PBN-a u Crnoj Gori i korišćenja Evropskog geostacionarnog navigacionog sistema za augmentaciju (*European Geostationary Navigation Overlay Service – EGNOS*) u našem vazdušnom prostoru;
  - koordinaciju sa pružaocem usluga u vazdušnoj plovidbi i drugim vazduhoplovnim subjektima u cilju implementacije data link-a;
  - koordinaciju na nacionalnom i međunarodnom nivou u cilju usvajanja i ažuriranja međunarodnih ugovora o prekograničnoj saradnji u postupcima traganja i spašavanja u civilnom vazduhoplovstvu i Nacionalnih planova traganja i spašavanja;
- sprovođenje postupaka odobravanja:
    - navigacionih postupaka koje izrađuje pružalac usluga u vazdušnoj plovidbi odnosno organizacija za projektovanje navigacionih postupaka;
    - promjena u funkcionalnom sistemu pružaoca usluga u vazdušnoj plovidbi;
    - priručnika, procedura i drugih relevantnih dokumenata pružaoca usluga u vazdušnoj plovidbi; i
    - procedura, planova i programa osposobljavanja, procedura održavanja stručnosti i drugih relevantnih dokumenata organizacija za osposobljavanje kontrolora letenja.
  - izrada i ažuriranje planskih i programskih dokumenata:
    - usaglašavanje dugoročnog i godišnjeg zajedničkog programa i plana provjera nad pružaocem usluga u vazdušnoj plovidbi sa Direktoratom civilnog vazduhoplovstva Republike Srbije (DCV);
    - usvajanje Godišnjeg plana nadzora Sektora za sigurnost vazdušne plovidbe, koji obuhvata plan sprovođenja periodičnih provjera i inspekcija nad pružaocem usluga u vazdušnoj plovidbi, organizacijama za osposobljavanje, organizacijama za traganje i spašavanje i svim drugim organizacijama koje spadaju pod nadležnost sektora;
    - ažuriranje Plana implementacije (Strategije za primjenu) PBN koncepta u crnogorskom vazdušnom prostoru;
    - priprema godišnjeg plana „Lokalne implementacije Jedinog neba“ (*LSSIP*) i saradnja sa EUROCONTROL i pružaocem usluga u vazdušnoj plovidbi u vezi sa tim;
    - ažuriranje Akcionog plana za smanjenje emisije CO₂ i Programa neutralizacije i smanjenja emisija CO₂ u civilnom vazduhoplovstvu (*CORSIA*).
  - aktivnosti po pitanju saradnje sa drugim nadležnim institucijama na nacionalnom nivou:

- nastavak koordinacije sa pružaocem usluga u vazdušnoj plovidbi, Ministarstvom odbrane i Vazduhoplovstvom Vojske Crne Gore u cilju uspostavljanja i rada mješovite civilno-vojne jedinice za upravljanje vazдушnim prostorom - AMC jedinice (saradnja i vršenje nadzora po pitanju definisanja i organizacije međusobnih ugovora, internih procedura i tehničkih sistema podrške za rad jedinice – implementacija softvera poput CIMA/ACT/LARA/AMC Portal i sl.);
- uspostavljanje koordinacije na nacionalnom i međunarodnom nivou i priprema stručnih osnova za propise u oblasti informacionih sistema i bezbjednosti informacionih tehnologija (*Cyber Security*), prvenstveno sa Ministarstvom javne uprave, digitalnog društva i medija u cilju unapređenja saradnje između državnih organa nadležnih za informacionu bezbjednost, pružaoca usluga vazdušne plovidbe i drugih subjekata civilnog vazduhoplovstva u Crnoj Gori, jačanja kapaciteta subjekata civilnog vazduhoplovstva u oblasti sajber bezbjednosti i zaštite od sajber kriminala, stvaranja potrebnih preduslova za formiranje lokalnih CIRT timova kod ključnih subjekata civilnog vazduhoplovstva za zaštitu i borbu protiv sajber kriminala isl.
- aktivnosti po pitanju saradnje sa drugim institucijama na međunarodnom nivou:
  - aktivnosti u sklopu saradnje sa Direktoratom civilnog vazduhoplovstva Republike Srbije u cilju primjene odredbi Sporazuma o tehničkoj saradnji u oblasti zajedničkog nadzora nad pružanjem usluga u vazdušnoj plovidbi i Procedure o tehničkoj saradnji u oblasti zajedničkog nadzora nad pružanjem usluga u vazdušnoj plovidbi;
  - saradnja sa EUROCONTROL u sklopu projekta podrške članicama ove organizacije, u oblasti implementacije FUA nivoa 1, 2 i 3: priprema predloga Politike (načela) upravljanja vazдушnim prostorom (*Airspace Charter*), saradnja u cilju implementacije tehničkih sistema podrške za rad AMC jedinice – implementacija softvera poput CIMA/ACT/LARA i sl; saradnja u cilju razvijanja regulatornih propisa i kompetencija zaposlenih u Agenciji i drugim vazduhoplovnim subjektima iz oblasti OAT operacija; saradnja u cilju razvijanja regulatornih propisa i kompetencija u vezi sa sistemima operacija udaljenog tornja kontrole letenja (*Remote TWR operations*) i saradnja u cilju unapređenja kompetencija u oblasti upravljanja protokom vazdušnog saobraćaja i određivanja kapaciteta aerodroma i aerodromske službe kontrole letenja;
  - aktivno učešće u radu Koordionacionog tima ACV/DCV/SMATSA i sprovođenje dogovorenih aktivnosti;
  - nastavak saradnje se vazduhoplovnim vlastima i drugim institucijama država u regionu u cilju unapređenja sistema traganja i spašavanja u vazduhoplovstvu (*Search and Rescue – SAR*), kroz aktivno djelovanje u okviru formiranog SAR Regionalnog Komiteta (RASARAC);
  - učešće u zajedničkim aktivnostima na trilateralnom nivou (ACV-DCV-SMATSA) u cilju implementacije Programa efikasnosti (Performance Scheme);
  - unapređenje i standardizacija regulatornih i navigacionih standarda kroz saradnju na trilateralnom nivou (ACV-DCV-SMATSA) u radnoj grupi za PANS-OPS;
  - učešće u radu ICAO, ECAC, EASA, EUROCONTROL, NCP radnih grupa i radnih tijela drugih organizacija u oblasti nadležnosti sektora (EANPG – EASPG, VOLCEX, ATM/ANS TeB, NETOPS, RNDSG, NFMP, RAFT, FMG, ECAC Environmental Forum, EACCC itd);

- uspostavljanje saradnje sa inostranim vazduhoplovnim vlastima u oblasti ANS, razmjena iskustava u oblasti vazdušne plovidbe, prvenstveno uspostavljanje dogovorene saradnje i studijska posjeta u cilju razmjene iskustava sa vazduhoplovnim vlastima Švedske.
- ostale redovne aktivnosti iz oblasti nadležnosti Sektora:
  - sprovođenje postupaka izdavanja, obnove, priznavanja, privremenog ukidanja i ukidanja dozvole kontrolora letenja i studenta kontrolora letenja postupaka izdavanja, produženja, obnove, priznavanja, privremenog ukidanja i ukidanja ovlašćenja, dodatnih i posebnih ovlašćenja, postupaka izdavanja, privremenog ukidanja i ukidanja privremenih autorizacija procjenjivača i instruktora;
  - analiza i davanje stručnog mišljenja na zahtjeve za izgradnju i postavljanje objekata u blizini aerodroma i zemaljskih radio-navigacionih sredstava, u koordinaciji sa Sektorom za sigurnost vazdušnog saobraćaja i pružaocem usluga u vazdušnoj plovidbi;
  - analiza i davanje stručnog mišljenja na planske dokumente dostavljene od strane nadležnog ministarstva ili lokalnih organa uprave u koordinaciji sa Sektorom za sigurnost vazdušnog saobraćaja i pružaocem usluga u vazdušnoj plovidbi;
  - redovne aktivnosti interne i eksterne koordinacije u cilju analize i pripreme odgovora na ICAO državna pisma (ICAO State Letters);
  - ažuriranje EASA SES&BR standardizacijskog upitnika o implementaciji evropskih propisa iz oblasti ATM/ANS i drugih ICAO/EASA/EUROCONTROL upitnika;
  - redovno ažuriranje certifikacione dokumentacije pružaoca usluga u vazdušnoj plovidbi na mjesečnom nivou;
  - redovno održavanje i vođenje ustanovljenih registara iz oblasti nadležnosti sektora (Registar dozvola kontrolora letenja, Registar provjera, Registar neusaglašenosti, Registar korektivnih mjera, Registar certifikacione dokumentacije, Registar promjena i učestalih promjena, idr.);
  - sprovođenje postupaka analize događaja iz oblasti nadležnosti Sektora;
  - saradnja sa Menadžerom Sistema upravljanja sigurnošću u pogledu izrade polugodišnjih izvještaja o događajima (*Annual Summary Template – AST*) i njihovog redovnog dostavljanja ka Evropskoj komisiji i EUROCONTROL;
  - sprovođenje aktivnosti internih provjera u skladu sa zahtjevima Sistema za praćenje usklađenosti (*Compliance Monitoring*).
  - saradnja sa Agencijom za zaštitu životne sredine po pitanju smanjenja emisije CO₂ i uvođenja vazduhoplovstva u EU ETS;
  - analiza, praćenje i procjena vrijednosti sigurnosnih indikatora iz oblasti ANS, u skladu sa Nacionalnim programom sigurnosti vazdušnog saobraćaja i Nacionalnim planom sigurnosti,
  - unapređenje platforme za planiranje, sprovođenje i praćenje nadzornih aktivnosti;
  - organizacija radionica u cilju uspostavljanja koordinacije i unapređenja kompetencija vazduhoplovnih subjekata;
  - unapređenje uspostavljene koordinacije na nacionalnom i međunarodnom nivou u oblasti kriznog menadžmenta (*Crisis Management*), sa posebnim akcentom na trenutnu situaciju izazvanu pandemijom COVID-19 i njenim uticajem na vazdušnu plovidbu, prisustvovanje međunarodnim forumima i aktivno učešće u radnim tijelima ICAO, EASA, EUROCONTROL,

IFATCA isl. u vezi sa kriznim menadžmentom u oblasti ANS, posebno u EUROCONTROL European Aviation Crisis Coordination Cell – EACCC, pohađanje obuka i radionica (*online webinar-a*) za unapređenje procesa rada tokom pandemije COVID-19, itd.

- izrada/revizija internih sektorskih dokumenata:
  - ažuriranje priručnika Sektora i njemu pripadajućih procedura, uputstava i drugih dokumenata,
  - priprema i usvajanje Godišnjeg izvještaja o sigurnosnom nadzoru sektora i Godišnjeg izvještaja o pridržavanju ATFM mjerama.

Sasvim je izvjesno da će aktivnosti **Sektora za sigurnost vazdušnog saobraćaja** u 2021. godini, kao uostalom i rad cijele Agencije, biti determinisane razvojem situacije u vezi sa pandemijom virusa COVID-19. Godina 2020. je bila obilježena pojavom ove pandemije i značajnom redukcijom obavljanja aktivnosti kako kod vazduhoplovnih subjekata tako i u Agenciji, pa i unutar ovog sektora. Nemogućnost kretanja ljudi i robe i restriktivni režimi rada usloveli su značajno usporenje realizacije aktivnosti planiranih u proteklom periodu. Primjetno je da su više vazduhoplovnih subjekata svoje aktivnosti sveli na krajnji minimum ili gotovo da su stavili svoje sisteme u izvjestan režim privremenog prestanka aktivnosti. Ova situacija je dovela do toga da se uvedeni savim novi prioriteti povezani sa novim opasnostima i rizicima. Bez obzira na te u okolnosti, u ovom Sektoru će se nastaviti vršenje poslova koji se odnose na operacije vazduhoplova, vazduhoplovno i drugo osoblje koja obavlja poslove od značaja za sigurnost vazdušnog saobraćaja, vazduhoplove i aerodrome, kontinuirani nadzor i inspekcijski nadzor u vezi utvrđivanja uslova za obavljanje vazdušnih operacija; utvrđivanje uslova za sigurnu upotrebu vazduhoplova i vazduhoplovnih uređaja, aerodroma i uslova koje mora da ispunjava vazduhoplovno osoblje i drugog osoblje koje obavlja poslove od značaja za sigurnost vazdušnog saobraćaja; donošenje programa za obuku vazduhoplovnog osoblja i drugog osoblje koje obavlja poslove od značaja za sigurnost vazdušnog saobraćaja; utvrđivanje uslova koje moraju da ispunjavaju organizacije i lica za obuku vazduhoplovnog osoblja i drugog osoblja koje obavlja poslove od značaja za sigurnost vazdušnog saobraćaja; provjeravanje obučenosti vazduhoplovnog osoblja i drugog osoblja koje obavlja poslove od značaja za sigurnost vazdušnog saobraćaja; pripremu za donošenje pojedinačnih akata iz ove oblasti (dozvola, sertifikata, saglasnosti, odobrenja, potvrda i dr.). Naravno, pored aktivnosti kontinuiranog nadzora nad radom vazduhoplovnih subjekata radi utvrđivanja da su uslovi na osnovu kojih je Agencija izdala certifikat, uvjerenje, potvrdu, licencu ili drugi akt, ispunjeni tokom čitavog perioda njihovog važenja, realizovaće se i aktivnosti inspekcijskih nadzora koji su, Zakonom o vazdušnom saobraćaju, prenešeni u nadležnost Agencije, kao dio javnih ovlašćenja.

U toku 2021. godine poseban akcenat će biti dat sljedećim izazovima:

- Certifikacija dva međunarodna aerodroma. Certifikacija dva međunarodna aerodroma nije okončana ni tokom 2020. godine. Dinamika ovog procesa je nezadovoljavajuća i ova aktivnost ostaje kao težišna aktivnost Sektora i u 2021. godini. U slučaju Aerodroma Podgorica ima indicija da će ovaj proces biti okončan tokom 2021. godine, dok je u slučaju Aerodroma Tivat mala vjerovatnoća da će se to desiti. Stručne službe Agencije, uz pomoć stranih eksperata, okončale su preglede na aerodromima u Podgorici i Tivtu krajem 2018. godine. Ovi pregledi su rezultirali konstatovanjem brojnih neusaglašenosti. Dio neusaglašenosti je takvog karaktera da ne bi trebalo da iziskuje pretjerano zahtjevne aktivnosti operatora aerodroma, ali postoje i neusaglašenosti koje su takvog karaktera da njihovo otklanjanje zahtijeva određeni vremenski period i investiciono zahtjevne aktivnosti. Ova konstatacija posebno se odnosi na Aerodrom Tivat. Tivatski aerodrom jeste znatno

kompleksniji, sa mnogo više konstatovanih neusaglašenosti koje će iziskivati i velike infrastrukturne aktivnosti, te se operatoru aerodroma konstantno naglašava ova činjenica i potreba usmjeravanja svih kapaciteta u ovom pravcu. U odnosu na ovaj aerodrom, već iz ove perspektive, očekuje se i određeni broj zahtjeva u cilju davanja saglasnosti u pogledu sigurnosnih procjena koje će imati za cilj da opravdaju izuzeća od propisanih standarda za koje se već sada može konstatovati da ne mogu biti ispunjeni. Operator ova dva aerodroma, naročito u slučaju Aerodroma Tivat, ne iskazuje zadovoljavajući nivo aktivnosti u pogledu ispunjenja regulatornih zahtjeva u vezi sa certifikacijom, te se značajni resursi Agencije usmjeravaju u pravcu provođenja drugih aktivnosti koje bi se ovaj proces ubrzao ili aktivnosti kojima bi Agencija obezbijedila da se operacije na ova dva aerodroma, bez obzira što nisu certifikovani, odvijaju na način da ne dolazi do ugrožavanja sigurnosti. Neka pitanja, koja su adresirana u proteklom periodu, su i dalje aktuelna, pri čemu je važno istaći da se ta pitanja ne nalaze u direktnoj nadležnosti operatora aerodroma i Agencije. To su pitanja divljeg svijeta u neposrednoj blizini oba aerodroma i vazduhoplovne prepreke. Predstavnici Agencije su ova pitanja adresirali ka drugim nadležnim organima i institucijama, kako na lokalnom tako i na državnom nivou. Rješavanje ovih pitanja zahtjeva jasno određenje jer ugrožavanje sigurnosti vazdušnog saobraćaja od strane pojave i razvoja divljeg svijeta u neposrednoj blizini aerodroma nije prihvatljivo, kao što nije prihvatljivo ni postavljanje stalnih ili privremenih prepreka koje probijaju površine namijenjene za zaštitu vazduhoplova u letu.

- Nastavno na prethodnu tačku važno je istaći da je okončan dio aktivnosti u cilju identifikacije i publikovanja značajnog broja vazduhoplovnih prepreka koje se nalaze u zoni međunarodnih aerodroma, ali i na čitavoj teritoriji Crne Gore. U toku 2018. godine, tokom procesa certifikacije, došlo je do usaglašavanja površina namijenjenih za zaštitu vazduhoplova u letu sa operatorom aerodroma u Podgorici i Tivtu. Tokom proteklih godina Agencija je, prilikom obrade planskih dokumenata, Ministarstvu saobraćaja i Ministarstvu turizma, ali i drugim organima i institucijama, uputila digitalni oblik površina namijenjenih za zaštitu vazduhoplova u letu na aerodromima u Podgorici i Tivtu. Inkorporiranjem ovog digitalnog modela u planska dokumenta postiglo bi se sistemsko rješavanje pitanja izgradnje i postavljanje objekata, u blizini međunarodnih aerodroma. Tokom 2020. godine nije okončano ažuriranje podataka i publikovanje informacija u vezi dalekovodnih mreža, kao i objekata i stubova, iz nadležnosti Radio-difuznog centra.
- Tokom 2020. godine su realizovani nadzor subjekata u oblasti pružanja usluga zemaljskog opsluživanja na aerodromima, i to dominantno u vezi sa produženjem dozvole za vršenje ove aktivnosti. Otklanjanje konstatovanih neusaglašenosti i kontinuiran nadzor ovih subjekata ostaje kao jedna od značajnih obaveza u 2021. godinu. U oblasti prevoza opasnih materija, shodno Zakonu o prevozu opasnih materija, prate se aktivnosti značajnih vazduhoplovnih subjekata i, zbog aktuelne situacije, postoji mogućnost da ne dođe do realizacije planiranih nadzora pa bi u tom slučaju ova aktivnost bila postavljena kao obaveza u prvoj polovini naredne godine.
- U oblasti bespilotnih vazduhoplova se može reći da nije došlo do smanjenja intenziteta aktivnosti, što je slučaj u gotovo svim drugim oblastima. Broj registrovanih operatora bespilotnih vazduhoplova se i dalje povećava. Za 2020. godinu je bilo planirana transpozicija regulativa EU koje se odnose na pitanje operacija i tehničkih standarda bespilotnih vazduhoplova. Ova aktivnost neće biti okončana kako je planirano i to prije svega iz razloga što se radi o jako složenim regulatornim okvirima i okvirima koji zahtjevaju jasnu identifikaciju nadležnosti i odgovornosti organa i institucija, ali postoje elementi za čiju

implementaciju treba opredijeliti i značajne resurse. U sadašnjim okolnostima, uz sadejstvo svih zainteresovanih subjekata, može se očekivati transpozicija ovih regulativa EU za kraj 2021. godine ali, opet, i taj rok može biti problematiziran imajući u vidu gore otvorena pitanja. Bez obzira na sve, nastaviće se sa opredjeljivanjem značajnih resursa Agencije u cilju medijskih nastupa i komunikacije putem društvenih mreža u vezi sa upotrebom bespilotnih vazduhoplova i ostvarivanja neposredne komunikacije sa fizičkim i pravnim licima koji su zainteresovani za upotrebu bespilotnih vazduhoplova.

Iz spektra aktivnosti ovog sektora za 2021. godinu izdvajaju se sljedeće:

- Tokom 2020. godini od strane ICAO-a je došlo do objavljivanja izmjena i dopuna standarda i preporuka u Dijelu I i Dijelu II (*Volume I* i *Volume II*) Aneksa 14, koji se odnosi na aerodrome, i u završnoj fazi su aktivnosti transponovanja novih standarda i preporuka u naš regulatorni sistem. Najveći dio ovih standarda i preporuka ima odloženu primjenu, ali to ne isključuje aktivnosti u cilju njihove implementacije, od obuka i radionica za stručno osoblje da izrade uputstava i internih dokumenata.
- Primjena standarda i preporuka za Globalni format izvještavanja stanja poletno sletne staze, u oblasti aerodroma i oblasti operacija vazduhoplova, bila je predviđena za novembar 2020. godine. Usljed aktuelne situacije ICAO je odložio primjenu ovih standarda i preporuka za novembar 2021. godine, što je efektivirano kroz naše regulatorne okvire. Agencija je već realizovala više aktivnosti u cilju obuke i promocije ovih regulatornih okvira. U taj proces su uključeni i relevantni vazduhoplovni subjekti. Agenciji predstoje dalje aktivnosti u cilju implementacije ovih regulatornih okvira, pri čemu će težište biti na koordinaciji ovih aktivnosti između relevantnih vazduhoplovnih subjekata, odnosno operatora aerodroma, operatora vazduhoplova i pružaoca usluga u vazdušnoj plovidbi.
- Iako je Uredba EU broj 139/2014 za za oblast aerodroma objavljena u „Službenom listu Crne Gore“ broj 39/2018, a njena odložena primjena predviđena je od sredine 2021. godine, gotovo je izvjesno da će tokom 2021. godine doći do daljeg odlaganja primjene ove regulative. Više faktora uslovljava ovaj ishod. Tu je prije svega situacija sa pandemijom, ali značajno više od toga dalje odlaganje primjene ove regulative uslovljeno je time što još uvijek nije okončan proces certifikacije aerodroma po aktuelnim regulatornim okvirima, donešenim shodno ICAO standardima i preporukama. Ova uredba EU, broj 139/2014, predstavlja znatno zahtjevnije regulatorno uređenje u odnosu na postojeće. Međutim, sve te okolnosti neće omesti dalje, interne, aktivnosti u cilju njene implementacije. Naime, obuka nadzornika i izrada internih dokumenata će ostati kao bitna aktivnost i u 2021. godini. Takođe će se insistirati, ako to bude moguće, na komunikaciji i usvajanju najboljih praksi od drugih vazduhoplovnih vlasti koje su radile na implementaciji ove uredbe EU. U svim ovim procesima, imajući na umu složenost procesa, insistiraće se na što je moguće raniju uključenost i operatora aerodroma u proces. Ako se ima na umu dinamika aktuelnog procesa certifikacije, tranzicija u novi regulatorni okvir će biti više nego izazovna. Pomenuta regulativa EU je tokom 2020. godine imala značajan amandman, u vidu nove regulative EU koja uvodi regulatorne okvire za upravljanje uslugama na platformi. Ta nova regulativa EU će takođe biti transponovana u crnogorski sistem i njena primjena će biti predviđena kada i primjena osnovnu regulative (broj 139/2014).
- Tokom 2019. godine realizovan je nadzor EASA-e u oblasti ATM/ANS i tom prilikom konstatovani su određeni nalazi u odnosu na upotrebu letilišta kojima je izdato odobrenje za upotrebu aerodroma „Kapino polje“ u Nikšiću i „Ćemovsko polje“ u Podgorici. Do otklanjanja

ovih nalaza došlo je tokom 2020. godine. Zbog smanjenja broja operacija na oba ova letilišta, a naročito na letilištu „Ćemovsko polje“, nije bilo potrebe za vanrednim aktivnostima ili aktivnostima vezanim za rizik izvođenja operacija na ovim letilištima. Međutim, izvjesno je da bilo kakva vrsta operacija sa letilišta „Ćemovsko polje“ predstavlja rizik koji je minimalno determinisan sa dvije činjenice a to je da se letilište nalazi u neposrednoj blizini urbanih cijelina, a pri tome nije ograđeno spoljnom ogradom, a sa druge strane gotovo svako polijetanje ili slijetanje sa ovog letilišta na izvjestan način afektira izvođenje operacija sa i na Aerodrom Podgorica. Imajući u vidu ove okolnosti, sasvim je izvjesno da ovo letilište mora biti pod konstatnom pažnjom i nadzorom Sektora, pri čemu se u toj aktivnosti sa Sektorom za sigurnost vazdušne plovidbe treba ostvarivati jako bliska saradnja.

- Donošenje rješenja o odobrenju vanaerodromskog slijetanja i polijetanja, shodno Pravilniku o vanaerodromskom slijetanju i polijetanju (VASP) će i dalje će ostati jedna od značajnih obaveza, pri čemu se ne očekuje da ta aktivnost ima intenzitet kakav je imala proteklih godina.
- Davanje saglasnosti za izgradnju i postavljanje novih vazduhoplovnih prepreka, kao i procjena naknadno identifikovanih vazduhoplovnih prepreka, ostaće jedna od obaveza pri čemu se očekuje da dođe do okončanja postupaka označavanja već identifikovanih vazduhoplovnih prepreka za koje su izdati nalozi za označavanje. Najveći dio ovih aktivnosti se nalazi u oblasti elektro-prenosnog sistema. Ono što će predstavljati izazov, i već jeste, je pitanje postavljanje vazduhoplovnih prepreka u vidu plovila sa visokim jarbolima u marini „Porto Montenegro“ u Tivtu. 2021. godine se očekuje donošenje sveobuhvatne analize koja bi svim relevantnim subjektima predstavila koje sigurnosne rizike nosi postavljanje ove vrste vazduhoplovnih prepreka i koje visine ovih objekata bi predstavljale prihvatljiv sigurnosni rizik.
- U oblasti licenciranja je tokom proteklog perioda došlo do značajnih regulatornih promjena koje su dovele do toga da regulatorni uslovi za nosioce dozvola pilota balona i jedrilica budu tretirani zasebnim regulatornim okvirima. Dodatno, već je započeo proces implementacije PBN zahtjeva i sve to uslovilo je da se intenziviraju aktivnosti u pogledu implementacije ovih zahtjeva, koji će biti nastavljeni i tokom 2021. godine. Ne očekuje se da odobrene organizacije imaju uobičajen nivo aktivnosti tokom 2021. godine, ali to ne isključuje obavezu sprovođenja nadzora i to nadzora u vezi sa već konstatovanim i uobičajenim slabostima kod ovih organizacija. Najveći dio tih slabosti adresiran je u oblasti praćenja usklađenosti i sistema upravljanja sigurnošću pa će ta oblast biti predmet posebne pažnje nadzornika Agencije.
- Stručne službe će nastaviti sa realizacijom ispita i provjera za nosioce dozvola pilota. U narednoj godini je cilj da se započne sa upotrebom posljednje verzije baze pitanja koju je razvila EASA, ali da se, u zavisnosti od finansijskih mogućnosti, pristupi nabavci programskog paketa za realizaciju ispita i njegovom stavljanju u funkciju.
- Aktivnost nadzor „Ispitivača u letu“ (*Flight examiner*) ostaje kao jedna od jako zahtjevnih obaveza, naročito imajući u vidu da aktivnosti ovih ispitivača nije moguće planirati. U ovoj oblasti će se nastaviti sa direktnom komunikacijom sa ispitivačima kako bi se poboljšao stepen ispunjenja postavljenih zahtjeva, prije svega u vezi sa blagovremenim najavama ispita i pitanjima kontrole i distribucije dokumenata sa ispita.

- Produženje i izdavanje dozvola i ovlaštenja letачkog osoblja, kao i osoblja za održavanje vazduhoplova.
- Aktivnosti paraglajdera kao i većine drugih subjekata su tokom 2020. godine bile dosta limitirane, odnosno redukovane pa samim tim nije došlo do organizovanja radionica sa pilotima paraglajdera, u cilju promocije sigurnosti. Međutim, u 2021. godini nastaviće se sa aktivnostima promocije i implementacije aktuelnih regulatornih okvira, pri čemu će težište biti na aktivnosti koje su karaktera organizovanog letenja, kao što su vazduhoplovne priredbe ili komercijalne aktivnosti.
- Tokom 2020. godine desile su se značajne regulatorne izmjene u oblasti plovidbenosti za generalnu avijaciju. Operatori i organizacije koji obavljaju operacija u ovoj oblasti, tj. oni koji izvode operacije relativno malim vazduhoplovima, još uvijek ne koriste benefite koja donosi ovo olakšano regulatorno rješenje. Predstoji obaveza da stručne službe Agencije pojasne i približe ova regulatorna rješenja. S obzirom da se radi o jako složenoj aktivnosti za očekivati je da ova aktivnost bude nastavljena i kasnije, u 2022. godini.
- U oblasti plovidbenosti se desila još jedna značajna regulatorna novina. Naime, pred organizacije za obezbjeđenje kontinuirane plovidbenosti je postavljen zahtjev za uspostavljanje sistema upravljanja sigurnošću. Ovaj regulatorni zahtjev ima odloženu primjenu i prva polovina 2021. godine će biti iskorišćena u pogledu njegove promocije, izrade internih dokumenata i obuke nadzornika koji bi se bavili ovim poslovima.
- Izdavanje Uvjerenja o plovidbenosti, potvrda o provjeri plovidbenosti i odobravanje Programa održavanja, kako za vazduhoplove koji su već u Registru civilnih vazduhoplova tako i za vazduhoplove za koje se očekuju da budu upisani u ovaj registar.
- Obavljanje inspekcija vazduhoplova shodno Planu pregleda vazduhoplova za 2021. godinu, tzv. ACAM Plan (*Aircraft Continuing Airworthiness Monitoring – ACAM*).
- Redovan nadzor odobrenih organizacija za održavanje Part 145,
- Nadzor odobrenih organizacija za obezbjeđenje kontinuirane plovidbenosti,
- Odobravanje inicijalnih izdanja i promjena priručnika vazduhoplovnih subjekata i njihove tehničke dokumentacije,
- Obavljanje inspekcija na platformi, avionu i inspekcija u letu (RAMP i SANA) shodno Planu RAMP/SANA inspekcija za 2021. godinu i shodno Planu inspeksijskih i kontinuiranih nadzora Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2021. godinu,
- Nastavak organizovanja radionica sa ciljem obnove i unapređenja znanja vazduhoplovnih subjekata i lica u oblasti regulatornih zahtjeva naročito u pogledu postojanja i funkcionisanja Sistema upravljanja sigurnošću (*Safety Management System – SMS*) i Sistema za praćenje usklađenosti (*Compliance Monitoring System – CMS*),
- Implementacija novog izdanja Nacionalnog programa sigurnosti vazdušnog saobraćaja i Nacionalnog plana sigurnosti,
- Priprema, objavljivanje i revizije Sigurnosnih naloga (*Safety Orders*), Sigurnosnih informacija (*Safety Information*) i Alternativnih načina usaglašavanja (*AltMOC*), tamo gdje se smatra potrebnim,
- Unapređenje modela za planiranje nadzorničkih aktivnosti u odnosu na procijenjene rizike,

- Implementacija sistema provjere kompetencija nadzornika,
- Revizija internih sektorskih priručnika kao posljedica promjene regulatornih rješenja i uvođenja Sistema upravljanja dokumentima i procesima na nivou Agencije,

Kada su u pitanju aktivnosti **Menadžera Sistema upravljanja sigurnošću** (*Safety Manager*) planirane za 2021. godinu treba imati u vidu sljedeće informacije:

Implementacija Nacionalnog programa sigurnosti vazdušnog saobraćaja

U vanrednim okolnostima uvedenim usljed aktuelne pandemije COVID-19, a postupajući u skladu sa donijetim aktima nadležnih organa, Agencija je preduzela sve mjere kojima se omogućava izvršavanje njenih zakonom propisanih nadležnosti u nastalim okolnostima.

Primjena načela dobrog upravljanja sigurnošću ključna je za kontinuirano poboljšanje sigurnosti civilnog vazduhoplovstva, proaktivno upravljanje sigurnosnim rizicima i najbolju moguću upotrebu ograničenih tehničkih resursa. Na nivou Evropske unije definisan je zajednički okvir za planiranje i sprovođenje mjera za unaprjeđenje sigurnosti i formalno je regulisan status Evropskog programa i Plana sigurnosti vazdušnog saobraćaja (EASP & EPAS), odredbama Osnovne Uredbe (EU) 2018/1139. Zahtjevi EU su usaglašeni sa zahtjevima koji proističu iz odredbi ICAO Aneksa 19 Čikaške konvencije. Aneks 19 Čikaške konvencije postavio je standarde za nacionalne programe sa jasno naznačenom odgovornošću svih država članica ICAO da sprovedu takav program. Osnov programa predstavljaju 8 kritičnih elemenata za sigurnost koje ICAO zahtijeva od država da upravljaju njima na efikasan način: Primarno vazduhoplovno zakonodavstvo (*Primary aviation legislation*), CE-1; Specifični operativni propisi (*Specific operating regulations*), CE-2; Nacionalni sistemi i funkcije (*State system and functions*), CE-3; Kvalifikovano tehničko osoblje (*Qualified technical personnel*), CE-4; Tehničke smjernice, instrumenti i pružanje informacija od kritičnog značaja za sigurnost (*Technical guidance, tools and provision of safety-critical information*), CE-5; Obaveze koje se odnose na izdavanje dozvola, uvjerenja, ovlaštenja i odobrenja (*Licensing, certification, authorization and approval obligations*), CE-6; Obaveze koje se odnose na nadzor (*Surveillance obligations*), CE-7; i Rješavanje sigurnosnih pitanja (*Resolution of safety issues*), CE-8.

Svih 8 kritičnih elemenata su inkorporirani u 4 komponente od kojih se sastoji Nacionalni program sigurnosti vazdušnog saobraćaja:

1. Nacionalna politika sigurnosti i sigurnosni ciljevi (*State Safety Policy, objectives and resources*)
2. Upravljanje rizikom po sigurnost (*State Safety Risk Management*)
3. Obezbeđivanje sigurnosti (*State Safety Assurance*)
4. Podsticanje sigurnosti (*State Safety Promotion*)

Nacionalni program sigurnosti vazdušnog saobraćaja je dokument kojim se utvrđeni regulatorni zahtjevi i aktivnosti koje vazduhoplovni subjekti preduzimaju u cilju održavanja i unapređenja sigurnosti u vazdušnom saobraćaju, a razvijen je u skladu sa standardima ICAO-a i programom EASA-e. Vlada CG je na sjednici od 6. avgusta 2020. godine donijela treće izdanje Nacionalnog programa sigurnosti. Ažurirana verzija Nacionalnog programa sigurnosti prosljeđena je vazduhoplovnim subjektima i članovima Nacionalnog odbora za upravljanje sigurnošću vazdušnog prostora. Tokom oktobra 2020. godine održan je webinar za vazduhoplovne subjekte u cilju pojašnjenja odredbi nove verzije Nacionalnog programa sigurnosti.

Uz Nacionalnog programa sigurnosti izrađuje se i adekvatan Nacionalni plan sigurnosti, koji sadrži mjere koje država planira preduzeti u cilju umanjenja prepoznatih sigurnosnih rizika. Agencija je u

procesu izrade ažurirane verzije Nacionalnog plana sigurnosti i Indikatora sigurnosti i planirano je da početkom 2021. godine Nacionalnom odboru za upravljanje sigurnošću predloži ažuriranu verziju navedenih dokumenata.

S obzirom na usvojenu politiku sigurnosti, Agencija u skladu sa svojim nadležnostima, kontinuirano radi na sprovođenju Programa sigurnosti i Plana sigurnosti i odlučna je u nastojanjima da razvija, implementira, održava i stalno unapređuje svoje procese kako bi se aktivnosti u civilnom vazduhoplovstvu na teritoriji i u vazдушnom prostoru Crne Gore održavale na najvišem mogućem nivou sigurnosti. U skladu sa navedenim, od 2020. godine obaveza država je da godišnje izvještavaju EASA-u o stepenu implementacije akcija iz Plana sigurnosti, kao i o usaglašenosti nacionalnog Plana sigurnosti sa Evropskim planom sigurnosti vazdušnog saobraćaja. Agencija planira da tokom 2021. godine izvijesti ICAO i EASA o stepenu implementacije Plana sigurnosti. Rezultati dostavljenih izvještaja predmet su analize na redovnim sastancima EASA tehničkog tijela za upravljanje sigurnošću (*SM TeB*) na kojem učešće uzima i predstavnik Agencije.

Agencija će tokom 2021. godine aktivno učestvovati u unapređenju sigurnosne kulture kod vazduhoplovnih subjekata u Crnoj Gori i promociji Kulture povjerenja i pravičnosti (*Just Culture*) u skladu sa obavezama koje proizlaze iz Pravilnika o obavještavanju, analiziranju i praćenju (*follow-up*) događaja u civilnom vazduhoplovstvu („Službeni list CG“, br. 45/16 i 22/20) i Nacionalnog plana sigurnosti u vazдушnom saobraćaju. Promocija sigurnosti je bitan element sistema upravljanja sigurnošću jer se kroz promociju pozitivnih primjera iz prakse i razmjenu sigurnosnih informacija kod svih subjekata podiže i sveukupan nivo svijesti i sigurnosti, čime se dodatno utiče na stvaranje pozitivne sigurnosne kulture. Agencija će u svrhu unapređenja vazduhoplovne sigurnosti i tokom 2021. godine nastaviti sa aktivnostima efikasne saradnje i komunikacije sa svim zainteresovanim stranama po pitanjima sigurnosti civilnog vazduhoplovstva, podizanju kvaliteta izvještavanja, boljeg razumijevanja propisa i većeg stepena implementacije istih. Imajući ovo u vidu, tokom 2021. godine planira se organizacija radionice sa predstavnicima vazduhoplovnih subjekata nadležnih za poslove sigurnosti (*Focal Point, Safety Manager i sl.*) na temu *Root Cause* analize s ciljem podizanja sveukupnog učinka vazduhoplovne sigurnosti kroz davanje aktivne podrške vazduhoplovnim subjektima, koordiniran pristup proaktivnom identifikovanju opasnosti različitih tehničkih domena na nacionalnom nivou, kao i usuglašavanje zajedničkih aktivnosti za kontrolu prepoznatih rizika po sigurnost.

Agencija će i u 2021. godini nastaviti sa obavljanjem stručnih poslova koji se odnose na sistem prijavljivanja događaja od značaja za sigurnost u vazдушnom saobraćaju, statistički pratiti trendove sigurnosti, pripremati izvještaj o sigurnosti.

U skladu sa obavezama koje proističu iz Nacionalnog plana sigurnosti, Agencija će 2021. godine nastaviti sa aktivnostima u dijelu dalje promocije i podsticanja operatora vazduhoplova da razvija sistem FDM (sistem praćenja podataka o letu), da regionalno saraduje po tom pitanju i u svoje programe uvrsti i definiše događaje koji su od značaja za smanjenje rizika prepoznatih u Nacionalnom planu sigurnosti. Potrebno je razvijati pristup na način da se vazduhoplovnoj industriji pruži jača podrška motivacijom, promocijom FDM-a i postavljanjem jednostavnijih i kratkoročnih zadataka. Usljed epidemije COVID-19 planirani regionalni forum za 2020. godinu nije održan. S tim u vezi, tokom 2021. godine Agencija planira da učestvuje na regionalnom FDM forumu s ciljem jačanja saradnje na regionalnom nivou. Osnovni smisao foruma je razmjena podataka vezanih uz sigurnost i pokretanje dijaloga među operatorima, pronalaženje zajedničkih rizika, te razmatranje mogućnosti kako te rizike pratiti kroz FDM sistem.

S obzirom na sve veću upotrebu sistema bespilotnih vazduhoplova u svakodnevnom životu kao i uticaj udara ptica na sigurnost na crnogorskim aerodromima, Agencija će pratiti nacionalne indikatore sigurnosti vezane za operacije sistema bespilotnih vazduhoplova i udare ptica. Od ostalih aktivnosti tokom 2020. godine, Agencija će aktivno raditi na nastavku aktivnosti vezanih za promociju i jačanje sigurnosne kulture među pripadnicima generalne avijacije.

Upravljanje sigurnosnim rizicima

ICAO definiše Sistem upravljanja sigurnošću (SMS) kao „sistemski pristup upravljanja sigurnošću, koji uključuje potrebnu organizacijsku strukturu, odgovornosti, politike i postupke“. Proces upravljanja sigurnosnim rizicima je bitan element tog sistema. U skladu sa internim sistemom upravljanja sigurnošću, u Agenciji se prikupljaju i obrađuju sve prijave o događajima koji su od značaj za sigurnost vazdušnog saobraćaja. Trend događaja se analizira na radu internog tijela u Agenciji – Grupi za sigurnosne procjene (*Safety Risk Group – SRG*), a rezultati i predlozi daljih mjera se dostavljaju drugom internom tijelu u Agenciji – Odboru za analizu sigurnosti (*Safety Review Board – SRB*). Izvještaj o događajima se takođe dostavlja SRB-u.

Svaka prijava se analizira u cilju identifikacije opasnosti, procjene rizika i definisanja mjera za umanjenje rizika, ukoliko je primjenljivo, a prikupljeni podaci se prate radi definisanja indikatora sigurnosti i ciljeva sigurnosti, kao važnih elemenata Nacionalnog programa sigurnosti vazdušnog saobraćaja.

Izvještaj podrazumijeva statistički obrađene podatke prikupljene putem reaktivnog i proaktivnog procesa upravljanja sigurnošću, tj. podaci o događajima prijavljeni putem sistema obaveznog i dobrovoljnog prijavljivanja (MOR i VOR). Dodatno, Agencija zaprima podatke i kroz FDM proces nosilaca AOC, kao i kroz rezultate nadzora inspektora Agencije. Svi prijavljeni događaji prate se po kategorijama i indikatorima definisanim u dokumentu Indikatori sigurnosti. Za svaki indikator određene su granične vrijednosti, a trendovi kretanja istih se prate i analiziraju. Značajnija odstupanja se detaljnije analiziraju i u slučaju prepoznavanja opasnosti omogućavaju definisanje aktivnosti usmjerenih na smanjivanje rizika i po potrebi predlaganje izmjene Nacionalnog programa sigurnosti vazdušnog saobraćaja.

U skladu sa pristupom navedenim u EPAS-u (*European Plan for Aviation Safety*), a uvažavajući specifičnosti vazdušnog prostora Crne Gore i vazdušnih subjekata, te mali broj podataka - indikatori sigurnosti u Crnoj Gori se grupišu i definišu u dvije kategorije (koje uzimaju u obzir definisane tri kategorije indikatora kako to vide ICAO i EASA). Ciljevi sigurnosti predstavljaju najniži nivo sigurnosti koji vazduhoplovni subjekti moraju da postignu u svom radu. Postizanje prihvatljivog nivoa učinka SMS-a (*Safety Performance*) se kontroliše preko indikatora sigurnosti za svaki cilj. Lista sigurnosnih indikatora podrazumijeva sistemske indikatore (sigurnosni indikatori procesa ili procesni indikatori) i indikatore rizika operacija (indikatori učinka sistema sigurnosti) koji će se pratiti u Crnoj Gori, ciljeve, način i stepen ostvarivanja utvrđenih ciljeva.

Utvrđivanje indikatora sigurnosti u Crnoj Gori vrši se u skladu sa ICAO preporukama i principima i principima i metodologijom koje se koriste na nivou Evrope (EPAS). Pored toga, razvijeni su i posebni nacionalni indikatori kako bi se uvažile i specifične okolnosti za Crnu Goru. Vazduhoplovni subjekti su u obavezi da prate indikatore sigurnosti, svih kategorija, kao i ciljeve u vezi sa njima, a u slučaju da cijene da određeni indikator nije relevantan za vrstu njihove aktivnosti to trebaju deklarirati u relevantnim i odobrenim dokumentima. Vazduhoplovni subjekti su u obavezi da mjere relevantne indikatore sigurnosti i dostižu postavljene ciljeve sigurnosti, preduzimanjem definisanih aktivnosti u odnosu na svaki od postavljenih ciljeva.

Indikatori i ciljevi sigurnosti se analiziraju svake godine. Na svake dvije godine, shodno rezultatima pregleda, donose se izmjene dokumenta Indikatori sigurnosti i utvrđuju se ciljevi sigurnosti za naredni period.

Kada je riječ o ciljevima koji se žele postići u domenu sigurnosti, Agencija ih je još ranije prepoznala kroz listu „sistemskih indikatora“. „Indikatori rizika operacija“ predstavljaju set indikatora koji se odnose na operacije vazdušnog saobraćaja (tiču se, uglavnom, praćenja događaja).

Indikatori sigurnosti su pokazatelji učinka sigurnosti, koji se utvrđuju u cilju uspostavljanja sistematskih i stalnih metoda kontrole i predstavljaju način za strukturiranje velikog broja podataka iz različitih izvora.

Lista indikatora sigurnosti obezbjeđuje bolje praćenje i utvrđivanje prioriteta identifikovanih oblasti u pogledu sigurnosti i pruža smjernice i pomoć zaposlenima u Agenciji u procesu odlučivanja.

„Sistemski indikatori“ - indikatori sigurnosti pojedinih procesa:

- Procenat efektivne implementacije ICAO standrada (ICAO EI)
- EASA standardizacione provjere (nalazi)
- Ograničenja nastala identifikacijom značajnih umanjena sigurnosti (*Significant Safety Concern – SSC*)
- Sigurnosne preporuke izdate kao rezultat analiza nesreća (KINNS)
- Agencija je prepoznala i indikator koji se odnosi na implementaciju regulative, uz definisani cilj – implementacija relevantne ICAO/EASA/EU regulative na vrijeme.
- Takođe, Agencija je definisala niz indikatora u vezi sa aktivnostima nadzora: „zrelost“ sistema kod vazduhoplovnih subjekata sa aspekta regulatornih zahtjeva
- Agencija je definisala i indikatore koje prate eksterne posjete (npr. IOSA u MGX) kao i set ECAC ALoSP indikatora (ovo se odnosi na pružaoca usluga u vazdušnoj plovidbi – SMATSA d.o.o.).
- U dijelu promotivnih aktivnosti u oblasti sigurnosti Agencija je definisala indikatore za oba međunarodna aerodroma – objavljivanje sigurnosnih biltena sa svim potrebnim informacijama za operatore koji namjeravaju ili već vrše operacije na/sa aerodroma u Podgorici i Tivtu.
- Imajući u vidu značaj kompetencija svojih zaposlenih Agencija je definisala niz indikatora koji to prate, a u vezi su sa obukama i planom obuka.
- Na kraju, Agencija je definisala set indikatora koji se odnose na nadzor na bazi učinka (*Performance based oversight*), sigurnosne procjene, hazard log-ove, akcije preduzete u odnosu na identifikovane rizike, kao i na vezu nadzora sa SSP akcijama.

Indikatori rizika operacija (indikatori učinka sistema sigurnosti):

Praćenjem indikatora ove kategorije, definisanjem sigurnosnih ciljeva, preduzimanjem odgovarajućih mjera, umanjuje se vjerovatnoća pojave događaja u vezi sa identifikovanim rizicima. Identifikovanih rizika ima ukupno 42 a podijeljeni su u 11 cjelina: *Total performance*; Izlijetanje sa rulne staze ili PSS (*Runway Excursion – RE*); Kontrolisani let u teren (*Controlled Flight into Terrain – CFIT*); Sudar vazduhoplova u vazduhu i opasno približavanje (*Mid - Air Collisions And Near Misses – MAC*); Gubitak kontrole nad vazduhoplovom u letu (*Loss of control in Flight – LOC-I*); Neodobren izlazak vazduhoplova, vozila ili lica na rulnu ili PSS (*Runway Incursion – RI*); *Aircraft unsafe environment*; *Birdstrikes*; *ATM technical*; *External Interface*; *GA non fatal accidents* i *Paraglider non fatal accidents*.

Izvor podataka je ECCAIRS baza – softver koji koristi Agencija za potrebe unosa podataka iz prijave o događajima. ECCAIRS koriste i države članice Evropske unije. Agencija je poslednjih godina u veoma živoj komunikaciji i komunikaciji zasnovanoj na činjenicama sa predstavnicima EK i EASA po pitanju omogućavanja pristupa ECR predstavnika Agencije imajući u vidu da Crne Gora još uvijek nije država članica EU. Tokom 2021. godine planirane aktivnosti će se ogledati u komunikaciji sa EASA-om u nastojanju dobijanja pristupa ECCAIRS II web platformi. Agencija administrira podatke o događajima u bazi putem instalirane aplikacije *ECCAIRS Browser*, uključujući reviziju podataka, unos preliminarne i završne analize (kada je primjenljivo). Uredba EU koja je na snazi zahtijeva standardizaciju podataka radi olakšavanja njihove razmjene, kao i kompatibilnost sa softverom ECCAIRS i klasifikacijom ICAO ADREP-a, te će se tokom 2021. godine raditi na daljnjem usklađivanju i implementaciji zahtjeva Pravilnika o obavještanju, analiziranju i praćenju (follow-up) događaja u civilnom vazduhoplovstvu („Službeni list CG“, br. 45/16 i 22/20), u svim oblastima.

I tokom 2021. godine Agencija će nastaviti održavati redovne sastanke STSVS, SRG i SRB u cilju analize izvještaja o sigurnosti, praćenja učinka sigurnosti, definisanja prioriteta i osiguravanja sprovođenja aktivnosti za kontrolu i umanjenje rizika.

U skladu sa zahtjevima koji uređuju sistem upravljanja nadležnih tijela (ARx zahtjevi), Agencija je uspostavila proces identifikacije i kontrole internih rizika koji bi mogli uticati na sposobnosti Agencije u sprovođenju aktivnosti nadzora. Sve identifikovane opasnosti se sistemski i proaktivno analiziraju kroz Bazu opasnosti i rizika Agencije (tzv. *Hazard Log*) uzimajući u obzir ljudske faktore i organizacionu strukturu Agencije, ključne procese, interne i eksterne procese, saradnju, promjene itd. Dodatno, imajući u vidu epidemiju COVID-19, Agencija je tokom 2020. godine analizirala uticaj COVID-19 na akitnosti inspektora Agencije i u toku 2021. godine Agencija će nastaviti sa ažuriranjem ovog dokumenta.

Predstavnici Agencije će tokom 2021. godine aktivno učestvovati u radu ICAO EASPG tijela, EASA SM TeB tijela, SPN tijela, Mreže analitičara EASA-e (*Network of analysts – NoA*) te kontinuirano razmjenjivati informacije o sigurnosti sa EASA-om i ostalim državama članicama kroz NoA grupu kako bi se omogućila adekvatna analiza podataka o sigurnosti na evropskom nivou. Za iste potrebe nastaviće se i sa komunikacijom sa predstavnicima ICAO EUR NAT kancelarije.

Agencija učestvuje i u radu ECAC tijela kroz učešće na sastancima posvećenim analizi uticaja COVID-19 na operacije i vazduhoplovne subjekte. I u toku 2021. godine Agencija će aktivno učestvovati u radu ovog tijela.

Promocija sigurnosti kod vazduhoplovnih subjekata

Promocija sigurnosti je jedna od četiri osnovne komponente sistema upravljanja sigurnošću (SMS). Kroz promociju pozitivnih primjera iz prakse i razmjenu sigurnosnih informacija kod svih učesnika, podiže se i sveukupan nivo svijesti i sigurnosti. Na ovaj način se stvara pozitivna sigurnosna kultura.

Agencija je u cilju unapređenja vazduhoplovne kulture i promocije sigurnosti u vazduhoplovnoj zajednici aktivnostima za 2021. godinu predvidjela pružanje pomoći vazduhoplovnoj zajednici u razumijevanju i implementaciji propisa, unapređenje sadržaja i funkcionalnosti internet stranice Agencije, promocije najbolje prakse itd. Tokom 2020. godine Agencija je ustalila praksu prosljeđivanja informacija od značaja za sigurnost FP vazduhoplovnih subjekata mail-om (Safety info). Ovu praksu će nastaviti i tokom 2021. godine. Svjesni toga da su društvene mreže postale svojevrsni mediji i kanali informisanja, Agencija je tokom 2019. godine otvorila zvaničan nalog na Fejsbuku. Cilj ove aktivnosti jeste da komunikacijom preko Fejsbuka i povezane mreže Instagram dopremo i do onih korisnika koje nismo možda obuhvatili prethodnih godina. Korišćenjem mogućnosti internet stranice i nastupom na društvenim mrežama Agencija želi osigurati nadogradnju postojećih funkcionalnosti prema potrebama korisnika na način da se omogući bolja distribucija informacija, olakšano i brže snalaženje u traženju određenih podataka i sl.

Dodatno, značajne aktivnosti će usmjeriti na unapređenju regionalne saradnje u dijelu sigurnosti, analize događja, FDM, implementacije SSP/NPAS mjera i daljeg razvoja sigurnosti uopšte.

Agencija prepoznaje da postoje ograničene mogućnosti vazduhoplovne industrije da prati i primjenjuje opsežne i brze promjene u propisima, tako da će i aktivnostima u 2021. godini nastojati da pruži potrebne informacije, podršku, obuku i savjete kako bi se propisi implementirali što brže i efikasnije.

Imajući u vidu navedeno, planirane aktivnosti Menadžera Sistema upravljanja sigurnošću za 2021. godinu ogledaju se u sljedećem:

- Dostavljanje predloga Nacionalnog plana sigurnosti i dokumenta Indikatori sigurnosti Nacionalnom odboru na dalje postupanje i usvajanje,
- Dostavljanje ažuriranih dokumenata vazduhoplovnim subjektima,
- Organizovanje radionice za vazduhoplovne subjekte (imajući u vidu trenutnu situaciju oko epidemije COVID-19, organizacija radionice će biti u vidu webinara – kao i za SSP dokument),
- Sprovođenje i implementacija regulatornih zahtjeva koji se odnose na Agenciju (*Authority Requirements*),
- Provjera stepena implementacije identifikovanih akcija kod relevantnih vazduhoplovnih subjekata kroz ažuriranu verziju Nacionalnog plana sigurnosti,
- Obezbjedivanje odgovarajuće obuke i osvježenja znanja za vazduhoplovne inspektore/nadzornike u cilju jačanja kompetencija neophodnih za razvoj i implementaciju sistema nadzora zasnovanog na riziku i učinku sigurnosti (*safety performance*),
- Unapređenje sistema u vezi sa prikupljanjem, analizom, razmjenom i zaštitom sigurnosnih podataka u skladu sa Pravilnikom o obaveštavanju, analiziranju i praćenju (follow-up) događaja u civilnom vazduhoplovstvu („Službeni list CG“, br. 45/16 i 22/20),
- Redovna provjera adekvatnosti donijetih rješenja i politika,
- Definisane mjera za umanjene rizika na osnovu sprovedenih analiza,
- Učešće na međunarodnim radionicama koje se bave temom umanjene određenih rizika i distribucija informacija prema vazduhoplovnim subjektima,
- Praćenje studija, strategija, programa i planova razvijenih od strane ICAO, EASA-e i ostalih stručnih tijela,

- Redovno učešće u radu ICAO, EASA i ECAC tijela u dijelu analize uticaja COVID-19 i pripreme za tzv. restart operacija,
- Ažuriranje dokumenta Agencije po pitanju restarta operacija uzrokovanog COVID-19,
- Saradnja sa predstavnicima Instituta za javno zdravlje Crne Gore (IJZCG) i vazduhoplovnih subjekata po pitanju implementacije mjera za zaštitu zdravlja putnika i posada i nesmetanog izvođenja operacija u toku epidemije COVID-19,
- Unapređenje strukture propisa i procesa izrade nacrtu nacionalnih propisa, i dr.

Redovne aktivnosti **Menadžera Sistema za praćenje usklađenosti** (*Compliance Monitoring Manager*) podrazumijevaju vršenje internih nadzora i, u slučaju identifikacije neusklađenosti, analizu inicijalnih uzroka njihovog postojanja, prihvatanje korektivnih mjera za njihovo otklanjanje i verifikaciju efikasnosti prihvaćenih korektivnih mjera. Zasnivaju se na posebnom dokumentu – Planu za praćenje usklađenosti za 2020. godinu. Plan polazi od činjenice da sve oblasti pokrivene Osnovnom uredbom 216/2008 i implementacionim pravilima koja iz nje proizilaze, a koja su na snazi u Crnoj Gori, moraju biti predmet provjere sistema za praćenje usklađenosti.

Djelatnost Menadžera Sistema za praćenje usklađenosti odvija se kroz sljedeće:

- procjena kvaliteta rada i procesa rada Agencije kroz interne nadzore, odnosno usaglašenost aktivnosti Agencije u odnosu na regulatorne zahtjeve, međunarodne standarde i interne akte i procedure,
- izrada Plana nadzora za praćenje usaglašenosti za narednu kalendarsku godinu,
- kompilacija jedinstvenog Plana inpekcijskih i kontinuiranih nadzora Agencije za narednu kalendarsku godinu,
- usaglašavanje sadržaja korektivnih mjera Sistema za praćenje usklađenosti i rokova za njihovu realizaciju sa nosiocima aktivnosti korektivnih mjera,
- izrada i distribucija izvještaja o utvrđenim nalazima i mjerama za njihovo otklanjanje,
- praćenje stanja ažurnosti internih priručnika i procedura Agencije koji su dio Sistema upravljanja Agencijom za civilno vazduhoplovstvo,
- usaglašavanje svih internih priručnika u odnosu na prihvaćene standarde,
- praćenje i procjena blagovremenosti realizacije i efikasnosti korektivnih mjera koje se preduzimaju nakon eksternih nadzora.

Podrazumijevajuća aktivnost u ovom procesu je obavještanje direktora i pomoćnika direktora Agencije, direktora sektora i rukovodilaca referata o postojanju neusklađenosti. Konačan Izvještaj o radu Sistema za praćenje usklađenosti koji, kao bitan instrument rukovodstva Agencije u cilju otklanjanja uočenih neusklađenosti treba da bude detaljan, sveobuhvatan i dokumentovan, podnosi se direktoru na kraju godine.

Međutim, gotovo je izvjesno da će se u 2021. godini, zbog promjenljive dinamike i intenziteta zaštitnih mjera od negativnih efekata pandemije na zdravlje zaposlenih u Agenciji, a posebno lica koja pripadaju rizičnim grupama, funkcije praćenja usklađenosti prilično otežano odvijati. Iz tog razloga, plan aktivnosti za 2021. godinu dat je u tri faze, i to:

1. Faza rada u uslovima akutne COVID-19 pandemije;

2. Faza vraćanja Sistema za praćenje usklađenosti u redovni način rada; i
3. Faza redovnog obavljanja zadataka Sistema za praćenje usklađenosti.

1. Faza rada u uslovima akutne COVID-19 pandemije

Ova faza će trajati do značajnog smanjenja rizika od zaraze, bilo zbog efikasno sprovedenih mjera ili trajnih zaštitnih mjera koje se očekuju u prvoj polovini 2021. godine.

U okviru ove faze obavljat će se sljedeći poslovi:

- provjera aktuelnih akata u cilju smanjenja rizika od ugrožavanja sigurnosti do koje bi moglo doći zbog eventualne neusklađenosti internih akata Agencije za civilno vazduhoplovstvo i eksternih odluka, rješenja, odobrenja, licenci i ostalih dokumenata koje Agencija za civilno vazduhoplovstvo izdaje tokom svojih radnih aktivnosti u odnosu na subjekte u vazduhoplovstvu u Crnoj Gori.
- usaglašavanje dokumenata, priručnika, procedura i drugih dokumenata od značaja za upravljanje radom Agencije.
- prelazak na rad sa novim Sistemom za upravljanje dokumentima (*Document Management System – DMS*) Agencije i prebacivanje dokumenata iz oblasti rada Sistema za praćenje usklađenosti iz papirnog oblika u elektronski format za potrebe implementacije u DMS.
- ažuriranje i priprema programa inicijalne obuke za lica koja će u narednom periodu učestvovati u radu Sistema za praćenje usklađenosti kao interni nadzornici.
- ažuriranje i priprema programa obuke za obnovu znanja sadašnjih internih nadzornika Sistema za praćenje usklađenosti.

U ovom periodu će rukovodstvu Agencije biti dostavljen predlog za nova personalna rješenja za lica koja će biti angažovana kao interni nadzornici jer je došlo do određenih kadrovskih promjena unutar Agencije tako da pojedini nadzornici nadalje ne mogu obavljati poslove internog nadzora u budućnosti jer bi se našli u konfliktu interesa.

Ovi poslovi, velikom većinom, mogu se obavljati u režimu rada "od kuće", u zavisnosti od toga koliko dugo će biti neophodno da taj režim rada bude primjenjivan.

Tokom ove faze će biti sačinjen detaljan plan internih nadzora kojeg u ovom momentu nije moguće sagledati zbog neizvjesnosti termina za očekivani povratak Agencije u redovan režim rada.

Na sadržaj plana internih nadzora znatno će uticati procjena efekata djelimičnog prekida kontinuiteta aktivnosti obavljanja internih nadzora Sistema za praćenje usklađenosti do kojih je došlo kao posljedica pandemije, kao i načina za ublažavanje eventualnih negativnih efekata.

2. Faza vraćanja Sistema za praćenje usklađenosti u redovni način rada

Nakon stvaranja mogućnosti za značajnije fizičko prisustvo na radnom mjestu biće obavljena inicijalna obuka za nove nadzornike i obuka za obnovu znanja sadašnjih nadzornika i izdata ovlaštenja tim licima, u skladu sa internim procedurama, kako bi isti mogli da nesmetano, efikasno i stručno da obavljaju poslove internih nadzora u okviru Sistema za praćenje usklađenosti.

3. Faza redovnog obavljanja zadataka Sistema za praćenje usklađenosti

Aktivnosti u ovoj fazi će se odvijati u skladu sa predhodno donešenim Planom internih nadzora i drugim aktivnostima Sistema za praćenje usklađenosti, a u skladu sa prioritetima utvrđenim tokom izrade Plana internih nadzora.

Aktivnosti će se sastojati od pripreme nadzora, spovođenja nadzora, praćenja sprovođenja korektivnih mjera i zatvaranja nalaza u vezi sa eventualno utvrđenim neusklađenostima kao i obavještanje rukovodstva Agencije o rezultatima nadzora i ukupnom radu Sistema za praćenje usklađenosti.

U okviru **Odjeljenja za bezbjednost i olakšice vazdušnog saobraćaja** za 2021. godinu planirano je sljedeće:

- permanentno praćenje dosljedne implementacije projekta „Jedna bezbjednosna kontrola“ (*One Stop Security*), započetog 01.03.2016. godine, koordinacija aktivnosti sa Evropskom komisijom po pitanjima nadzora i razmjene podataka u slučaju eventualnih nedostataka, kao i druge aktivnosti usmjerene ka punoj implementaciji na evropskim aerodromima ovog uspješno završenog projekta;
- razmatranje i sprovođenje sugestija/preporuka dobijenih od Komisije za procjenu rizika za bezbjednost civilnog vazduhoplovstva za aerodrome u Podgorici i Tivtu, u cilju povećanja nivoa bezbjednosti na njima;
- sprovođenje aktivnosti na jačanju bezbjednosne kulture (*Security culture*) organizovanjem više aktivnosti i uključivanjem operatora aerodroma i operatora vazduhoplova, jer je 2021. godina od strane ICAO prepoznata kao godina promovisanja bezbjednosne kulture u civilnom vazduhoplovstvu;
- praćenje odgovarajuće ICAO i EU regulative i usklađivanje nacionalne regulative sa promjenama u ICAO i EU regulativi;
- odobravanje opreme koja će se koristiti za KD kontrolu putnika, ručnog i/ili odvojenog prtljaga, tereta i pošte, vršenje nadzora prilikom puštanja u rad nove opreme na aerodromima u Podgorici i Tivtu;
- praćenje i analiza prijetnji po male aerodrome, uključujući i procjenu rizika za ove aerodrome, u skladu sa novom metodologijom ECAC-a;
- kontinuirano sprovođenje inspekcija prema svim subjektima civilnog vazduhoplovstva (operator aerodroma, pružalac usluge u vazdušnoj plovidbi, operatori vazduhoplova, regulisani agenti, regulisani snabdjevači), u skladu sa Planom inspeksijskih i kontinuiranih nadzora Agencije za 2021. godinu;
- nastavak procesa certifikacije KD kontrolora putnika i ručnog prtljaga, odvojenog prtljaga, tereta i zaliha, kao i pregleda vozila, korišćenjem novog softvera, nabavljenog 2018. godine, čime se značajno podigao kvalitet završnog ispita za KD kontrolore svih kategorija;
- organizovanje/nadzor nad sprovođenjem obuke za lica koja vrše detekciju sumnjivog ponašanja;
- donošenje programa certifikacije za lica koja obavljaju detekciju sumnjivog ponašanja;
- sprovođenje certifikacije lica koja vrše detekciju sumnjivog ponašanja na aerodromima u Podgorici i Tivtu, u skladu sa preporukama iz ECAC Doc. 30;
- sprovođenje procesa odobravanja poznatih pošiljalaca, u skladu sa nacionalnom regulativom;

- nastavak edukacije osoblja kroz stručna usavršavanja, uključujući i usavršavanje u pojedinim specijalizovanim oblastima bezbjednosti, organizovanje ponovne obuke za nacionalne auditore;
- kontinuirano vršenje nadzora nad procesom obuke iz bezbjednosti koja će se sprovoditi u 2021. godini u Školskom centru AD „Aerodromi CG” i Školskom centru „Montenegro Airlines”-a;
- nadzor nad sprovođenjem dodatnih mjera iz oblasti bezbjednosti, u skladu sa ICAO GASEP-om, kao i nacionalnim programom mjera za realizaciju ICAO GASEP preporuka, kao i zaključcima Nacionalnog odbora za bezbjednost civilnog vazduhoplovstva;
- nadzor nad sprovođenjem bezbjednosne provjere, uključujući i dodatne bezbjednosne provjere lica zaposlenih u službi bezbjednosti operatora aerodroma;
- sprovođenje tajnih testova nad subjektima u civilnom vazduhoplovstvu, u skladu sa godišnjim planom testiranja;
- učestvovanje/nadzor nad sprovođenjem bezbjednosnih vježbi na aerodromima u Podgorici i Tivtu;
- razmatranje i odobravanje programa bezbjednosti pojedinih subjekata (operator aerodroma, operatori vazduhoplova, poznati pošiljaoci, regulisani agenti, regulisani snabdjevači);
- odobravanje liste regulisanih agenata i/ili poznatih pošiljalaca, u skladu sa eventualnim zahtjevima, kao i vršenje nadzora nad njihovim radom;
- kontinuirano praćenje i vršenje procjene rizika, odnosno prijetnji po bezbjednost u civilnom vazduhoplovstvu, a posebno na međunarodnim aerodromima u Crnoj Gori;
- analiziranje rezultata internih inspekcija i testova svih subjekata u vazdušnom saobraćaju koji ih sprovode;
- analiziranje rezultata dobijenih inspekcijama, kontrolnim posjetama i testovima, i preduzimanje odgovarajućih aktivnosti u skladu sa dobijenim rezultatima;
- saradnja sa drugim nadzornim tijelima iz oblasti bezbjednosti iz regiona, u cilju razmjene iskustava;
- pripremanje materijala za sjednice Nacionalnog odbora za bezbjednost civilnog vazduhoplovstva;
- pripremanje materijala za sjednice Nacionalnog odbora za olakšice u civilnom vazduhoplovstvu, po pitanju implementacije Nacionalnog programa iz ove oblasti na aerodromima u Podgorici i Tivtu;
- saradnja sa drugim organima državne uprave (Ministarstvo unutrašnjih poslova, Uprava policije i dr.) u cilju pune implementacije projekta uvođenja API podataka, kao i uključivanja u ICAO PKD program;
- saradnja sa drugim organima državne uprave (Ministarstvo unutrašnjih poslova, Uprava policije i dr.) u cilju sagledavanja mogućnosti vođenja i korišćenja PNR podataka;
- komunikacija sa međunarodnim organizacijama koja se bave pitanjima bezbjednosti i olakšica, posebno sa ECAC-om i ICAO-om;

- saradnja sa drugim nadzornim tijelima iz oblasti olakšica iz regiona, u cilju razmjene iskustava.

Referat za vazduhoplovnu medicinu je za 2021. godinu planirao sljedeće aktivnosti:

- praćenje odgovarajuće ICAO i EU regulative i implementacija preuzetih EU regulativa koje se tiču ocjene zdravstvene sposobnosti vazduhoplovnog osoblja i vazduhoplovne medicine,
- razvoj i implementacija nacionalnog zakonodavstva, uključujući i razvoj procedura, formi, lista za provjeru (*Checklists*) i priručnika iz vazduhoplovno-medicinske oblasti,
- certifikacija (izdavanje/produženje/obnova/suspenzija/ukidanje) vazduhoplovno-medicinskih organizacija i ljekara specijalista koji vrše zdravstvene preglede, pretrage i ocjenjivanje zdravstvene sposobnosti vazduhoplovnog osoblja,
- nadzor organizacije (ovlašćeni vazduhoplovno-medicinski centar, AeMC) i nadzor lica (ovlašćenih ljekara, AME-a), u skladu sa Planom inspekcijskih i kontinuiranih nadzora Agencije za 2021. godinu,
- analiza rezultata sprovedenih nadzora i vrednovanje nalaza prikupljenih tokom nadzora u odnosu na značaj za sigurnost letenja,
- vođenje poslova ažuriranja Registra vazduhoplovnog osoblja, upisivanje podataka i određivanje broja za certifikaciju,
- priprema i održavanje kurseva obnove znanja za ovlašćene ljekare, vazduhoplovno-medicinske ispitivače, AME-e iz vazduhoplovne medicine,
- priprema i održavanje osnovne i napredne obuke iz vazduhoplovne medicine za zainteresovane ljekare specijaliste,
- saradnja i pomoć AME-ima i AeMC-u u donošenju odluke o zdravstvenoj sposobnosti kandidata u spornim slučajevima,
- razmatranje izvještaja medicinskih ispitivanja i ocjenjivanja zdravstvene sposobnosti, kao i kontinuirano ponovno vrednovanje procesa medicinske procjene, sa akcentom na identifikovanju oblasti povećanog medicinskog rizika,
- sprovođenje postupaka u slučaju gubitka zdravstvene sposobnosti kod vazduhoplovnog osoblja u toku važenja ljekarskog uvjerenja (suspenzija/ oduzimanje) i analiziranje takvih događaja i medicinskih nalaza tokom medicinskih procjena da bi se identifikovali medicinski rizici,
- organizovanje drugostepenih ljekarskih pregleda, po žalbama vazduhoplovnog osoblja na ocjenu zdravstvene sposobnosti,
- saradnja sa ljekarima specijalistima koji učestvuju u spovođenju drugostepenog medicinskog pregleda vazduhoplovnog osoblja,
- saradnja sa Ministarstvom zdravlja, kancelarijom Svjetske zdravstvene organizacije u Crnoj Gori i Institutom za javno zdravlje Crne Gore (IJZCG) u oblasti medicinskih tema važnih za vazduhoplovnu medicinu, kao i aktivno učestvovanje u izradi i sprovođenju Privremenih operativnih smjernica koje se odnose na putnike u vazdušnom saobraćaju i vazduhoplovno osoblje tokom pandemije virusa COVID-19,

- praćenje objava i preporuka Svjetske zdravstvene organizacije, ICAO-a i EASA-e u vezi sa zaraznim bolestima koje se šire vazdušnim transportom, posebno u vezi sa pandemijom COVID-19 izazvanom virusom SARS-CoV-2,
- saradnja sa ICAO CAPSCA organizacijom na prevenciji i upravljanju javnim zdravstvenim događajima u civilnom vazduhoplovstvu, učešće na webinarima sa ciljem uspostavljanja i sprovođenja mjera i postupaka koji će dovesti do prevazilaženja krize izazvane pandemijom COVID-19 i do bržeg oporavka civilnog vazduhoplovstva
- transfer vazduhoplovno-medicinskih zapisa (*SOLI transfer*),
- sprovođenje postupka kod slučajeva konzumiranja psihoaktivnih supstanci i alkohola kod vazduhoplovnog osoblja, kao i po prijavama o sumnji u zdravstvenu sposobnost nosilaca ljekarskog uvjerenja,
- čuvanje zapisa uz obavezno poštovanje Medicinske povjerljivosti po EU Uputstvu 95/46, Zakonu o zaštiti podataka o ličnosti („Službeni list CG“, br. 79/08, 70/09, 44/12 i 22/17) i Pravilniku o načinu označavanja i zaštite posebne kategorije ličnih podataka („Službeni list CG“, broj 11/11),
- saradnja sa Komisijom za istraživanje uzroka nesreća i ozbiljnih nezgoda u vazduhoplovstvu,
- imajući u vidu trenutnu situaciju izazvanu pandemijom COVID-19, prisustvovanje međunarodnim obukama za osveženje znanja iz vazduhoplovne medicine, EASA radionicama, sastancima medicinskih eksperata, forumima namjenjenim medicinskim vazduhoplovnim vlastima, evropskim i svjetskim vazduhoplovno-medicinskim kongresima i relevantnim obukama koje se sprovode za zaposlene u Agenciji po Trening planu Agencije za civilno vazduhoplovstvo, planirano je u vidu webinarara, sve dok traje pandemija.

b) Vršenje inspeksijskog i kontinuiranog nadzora nad vazduhoplovnim subjektima i njihovim osobljem u cilju praćenja kontinuiranog ispunjavanja uslova i propisanih tehničkih zahtjeva na osnovu kojih im je Agencija izdala certifikat ili odobrenje

U cilju organizacije i sprovođenja efikasnih inspeksijskih i kontinuiranih nadzora nad radom vazduhoplovnih subjekata u Crnoj Gori, Agencija na kraju svake godine priprema i usvaja Plan inspeksijskih i kontinuiranih nadzora Agencije za civilno vazduhoplovstvo, dokument kojim se za predstojeću kalendarsku godinu utvrđuju raspored i dinamika obavljanja inspeksijskih i kontinuiranih nadzora vazduhoplovnih subjekata koje, u skladu sa zakonom, podzakonskim aktima i aktima Agencije, vrše vazduhoplovni inspektori i nadzornici.

Plan inspeksijskih i kontinuiranih nadzora Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2021. godinu omogućava bolje sagledavanje učešća aktivnosti inspeksijskih i kontinuiranih nadzora u ukupnom radu Agencije, što će doprinijeti ukupnom kvalitetu obavljanja poslova Agencije.

Pored Plana inspeksijskih i kontinuiranih nadzora, kao posebni dokumenti za 2021. godinu, do kraja decembra tekuće godine, usvajaju se Plan inspekcija-procjena sigurnosti vazduhoplova na platformi za 2021. godinu (SAFA i SANA Plan), Plan pregleda vazduhoplova za 2021. godinu (ACAM Plan) i Plan za praćenje usklađenosti za 2021. godinu.

IV Donošenje akata iz nadležnosti Agencije i pripremanje stručnih osnova za izradu podzakonskih akata iz nadležnosti Ministarstva

Članom 6 stav 1 tačka 9 Zakona o vazdušnom saobraćaju propisano je da Agencija donosi akte u skladu sa zakonom i akte radi sprovođenja ECAA sporazuma, drugih zaključenih međunarodnih ugovora, međunarodnih standarda i preporučene prakse iz oblasti civilnog vazduhoplovstva, a naročito standarda, procedura i preporučene prakse ICAO-a, ECAC-a, EASA-e i EUROCONTROL-a. U skladu sa navedenim propisanim ovlašćenjem, Agencija priprema podzakonske akte koje dostavlja na prethodnu saglasnost Ministarstvu. Nakon dobijene saglasnosti na predložene akte, Agencija ih dostavlja „Službenom listu Crne Gore“ na objavljivanje.

Takođe je, članom 6 stav 1 tačka 10 Zakona o vazdušnom saobraćaju, propisano da Agencija donosi akte kojima se nalaže preduzimanje mjera radi uspostavljanja sigurnosti funkcionalnog sistema u cilju zaštite sigurnosti vazdušnog saobraćaja – tzv. „Sigurnosne direktive“ (*Safety Directives*), „Sigurnosni nalozi“ (*Safety Orders*) i „Sigurnosne informacije“ (*Safety Information*) – kojima se regulišu pojedina pitanja iz oblasti vazdušnog saobraćaja i prevazilaze nedostaci uočeni u primjeni propisa u praksi, a u cilju brzog reagovanja radi umanjenja konstatovanih rizika.

U skladu sa navedenim nadležnostima Agencije, Program rada Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2021. godinu obuhvata i normativne aktivnosti i poslove koje će Agencija obavljati u skladu sa navedenim odredbama ovog zakona.

a) Imajući u vidu navedenu činjenicu, saglasno odredbama zakona, u odnosu na prethodne godine Agenciji u 2021. godini predstoji manji obim aktivnosti u pogledu pripremanja akata čije donošenje je u njenoj nadležnosti, s obzirom da je u prethodnom periodu, od donošenja Zakona, značajan broj akata iz svoje nadležnosti, posebno one koji su bili prioritetni u pogledu donošenja, Agencija već donijela. Međutim, zbog česte izmjene EU regulative u oblasti vazdušnog saobraćaja, Agencija će i u 2021. godini preduzimati sve potrebne aktivnosti u cilju ažurnog usklađivanja nacionalnih propisa sa evropskom regulativom, tako da će ažurno donositi akte iz svoje nadležnosti, pripremati stručne osnove za izradu podzakonskih propisa čije je donošenje u nadležnosti Ministarstva, i pripremati izmjene i dopune opštih akata radi usklađivanja rada i poslovanja Agencije.

Odredbama Zakona o vazdušnom saobraćaju omogućena je mnogo efikasnija i ažurnija harmonizacija propisa, odnosno usklađivanje podzakonskih propisa iz oblasti civilnog vazduhoplovstva sa evropskim propisima, odnosno pravnom tekovinom Evropske unije (*Acquis Communautaire*) u procesu pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji, što je ranije bilo značajno usporeno, imajući u vidu da naš pravni sistem ne predviđa neposrednu primjenu ili preuzimanje propisa Evropske unije. Saglasno odredbama tačkaka 2 i 3 Aneksa II ECAA Sporazuma, koji je Crna Gora ratifikovala Zakonom o ratifikaciji („Službeni list RCG”, broj 62/07 i „Službeni list CG – Međunarodni ugovori”, broj 1/11), Crna Gora se u oblasti vazdušnog saobraćaja, smatra državom članicom EU.

Propisivanjem ovlašćenja Agenciji u pogledu donošenja akata u skladu sa zakonom i akata radi sprovođenja ECAA sporazuma, drugih zaključenih međunarodnih ugovora, međunarodnih standarda i preporučene prakse iz oblasti civilnog vazduhoplovstva, a naročito standarda, procedura i preporučene prakse ICAO-a, ECAC-a, EASA-e i EUROCONTROL-a, omogućena je blagovremena realizacija obaveza usklađivanja propisa na koje se Crna Gora obavezala zaključenim i potvrđenim međunarodnim ugovorima, odnosno znatno ažurnije i efikasnije usklađivanje nacionalnih propisa sa propisima Evropske unije, koji su podložni čestim izmjenama i dopunama. Stvoreni su uslovi za dinamičnu harmonizaciju nacionalnog zakonodavstva sa propisima EU, što predstavlja ključni

prioritet u okviru procesa pristupanja Evropskoj uniji. Kao rezultat ažurnog usklađivanja nacionalnih propisa sa propisima EU, koji je u proteklom periodu ostvarila Agencija donošenjem podzakonskih akata, stvoreni su svi preduslovi da Crna Gora dobije odluku o završetku I tranzicione faze utvrđene ECAA Sporazumom (preuzimanje EU regulative iz Aneksa I ovog sporazuma), na osnovu koje se kvalifikuje za prelaz na sljedeći tranzicioni period ili za potpuno uključivanje u Zajedničko evropsko vazduhoplovno područje.

Crna Gora je ispunila gotovo sve obaveze iz I tranzicionog perioda i čeka odluku Evropske komisije koja će verifikovati završetak ove faze i prelazak na sljedeći tranzicioni period ili za potpuno uključivanje u Zajedničko evropsko vazduhoplovno područje. Jedina obaveza iz domena vazduhoplovstva koja je trebala da se realizuje, saglasno zaključku iz Izveštaja eksperata Evropske komisije, koji su zaduženi za utvrđivanje stepena implementacije legislative EU navedene u Aneksu I ECAA Sporazuma, je usklađivanje odredbe člana 38 Zakona o vazдушnom saobraćaju sa evropskom regulativom kojom su propisana zajednička pravila za obavljanje vazdušnog prevoza u Zajednici – Uredbom Evropskog parlamenta i Savjeta (EU) br. 1008/2008 od 24. septembra 2008. godine o zajedničkim pravilima za obavljanje vazdušnog prevoza u Uniji, zbog potrebe adekvatnog transponovanja navedene regulative, prvenstveno u dijelu slobodnog formiranja cijene prevoza u komercijalnom vazдушnom saobraćaju i transparentnog iskazivanja svih stavki za obračun cijene prevoza, kao i propisivanje adekvatne kazne za nepoštovanje odredaba navedene regulative, je realizovana donošenjem Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o vazдушnom saobraćaju, koji je stupio na snagu 14. avgusta 2020. godine (objavljen u „Službenom listu CG“, broj 82/20). Par preostalih otvorenih pitanja iz oblasti ekonomskih propisa ne spadaju u domen vazduhoplovstva – odnose se na neka osnovna prava za zaštitu radnika.

Zakonska rješenja u pogledu nadležnosti za donošenje podzakonskih akata su u dosadašnjoj primjeni dala odlične rezultate jer su omogućila mnogo efikasnije usklađivanje nacionalnog zakonodavstva sa propisima EU, što predstavlja osnovu za uspješno uključivanje u evropske i svjetske integracione procese u oblasti vazduhoplovstva, kao i za uvođenje i primjenu međunarodnih vazduhoplovnih propisa, standarda i tehničkih pravila, i prihvatanje međunarodne vazduhoplovne prakse kao garancije dostizanja najviših standarda sigurnosti i bezbjednosti u oblasti civilnog vazduhoplovstva u Crnoj Gori.

Polazeći od značaja poslova u okviru prenešenih ovlašćenja, Agencija na početku godine utvrđuje obaveze iz svoje nadležnosti u pogledu donošenja akata, utvrđivanjem *Plana pripreme podzakonskih akata* koje treba da donese Agencija u toku naredne godine, sa precizno utvrđenom dinamikom donošenja pojedinih akata i određenim nosiocima realizacije utvrđenih aktivnosti. Plan pripreme podzakonskih akata sadrži naziv akta, razloge zbog kojih se predlaže njegovo donošenje, pravni osnov za donošenje akta, eventualnu zasnovanost na određenom međunarodnom aktu (novi ICAO standardi i preporučene prakse i/ili izmjene i dopune postojećeg ICAO standarda i preporučenih praksi, novi propis Evropske unije ili izmjene i dopune postojećeg), rok u kojem bi akt trebalo da se donese, kao i naziv organizacionih jedinica koje treba da učestvuju u pripremi akta.

Od dana stupanja na snagu Zakona o vazдушnom saobraćaju Agencija je donijela i u „Službenom listu Crne Gore“ objavila ukupno 165 podzakonskih akata iz svoje nadležnosti, kojima se u najvećem dijelu preuzimaju propisi EU iz oblasti civilnog vazduhoplovstva. Navedeni podaci o broju donešenih akata, za period od osam godina od dana stupanja na snagu novog zakona, dokaz su značaja propisivanja ovlašćenja Agenciji za donošenje akata, jer je, poređenja radi, za period važenja prethodnog zakona, od skoro četiri godine, donijeto samo 15 podzakonskih akata.

Agencija će i u toku 2021. godine, kao prethodnih godina, u zavisnosti od potrebe, za donošenje sigurnosnih akata koristiti ovlaštenje propisano članom 6 stav 1 tačka 10 Zakona o vazдушnom saobraćaju. Praktična upotreba ove zakonom propisane mogućnosti u proteklom periodu pokazala je izuzetan značaj uvođenja ovog mehanizma u cilju pravovremenog obezbjeđenja i očuvanja zahtjevanih nivoa sigurnosti u civilnom vazduhoplovstvu.

Ostvarena dinamika u postupcima pripreme i donošenja akata iz nadležnosti Agencije ukazuje na činjenicu da Agencija i u narednom programskom periodu može ostvariti planirane programske obaveze u dijelu donošenja podzakonskih akata.

Poseban prioritet u radu Agencije u 2021. godini i dalje će predstavljati izrada akata koji će omogućiti uvođenje u pravni sistem i primjenu propisa EU, naročito evropske regulative iz oblasti vazdušnog saobraćaja sadržane u Aneksu I ECAA Sporazuma, koje je Crna Gora u obavezi da, kroz I i II tranzicioni period, usaglasi sa svojim propisima. Obaveze u pogledu donošenja propisa utvrđene za I tranzicioni period, kada je u pitanju Agencija, kao što je već navedeno, uz izmjenu odredbe člana 38 Zakona o vazдушnom saobraćaju, u potpunosti su realizovane. Agencija je, nakon sagledavanja svojih zakonom propisanih obaveza, utvrdila prioritete kada su u pitanju podzakonski akti za 2021. godinu. Agencija će i u 2021. godini nastaviti da vrši ažurno usklađivanje nacionalnih propisa sa EU regulativom, koja se bude mijenjala i nametala državi kao obavezna za transponovanje i implementaciju.

U cilju efikasnijeg i racionalnijeg uređivanja pojedinih pitanja iz oblasti civilnog vazduhoplovstva, treba napomenuti da će se u postupku donošenja navedenih akata sagledati mogućnost donošenja akata kojima će se urediti više srodnih i povezanih poslova pojedinih segmenata civilnog vazduhoplovstva, tako da će se na osnovu više pravnih osnova donijeti jedan akt koji će regulisati više srodnih oblasti.

Istovremeno, Agencija će u 2021. godini, u saradnji sa resornim Ministarstvom, posebnu pažnju i aktivnosti usmjeriti na definisanju prioriteta i pripremu onih podzakonskih propisa iz nadležnosti Ministarstva, čije donošenje je potrebno u cilju pravovremenog i potpunog uređivanja pitanja od značaja za rad i funkcionisanje Agencije i obavljanja poslova iz njene nadležnosti, iako su najznačajniji i najpotrebniji akti već donijeti i uveliko se primjenjuju. U postupku donošenja navedenih propisa Agencija će pripremati stručne osnove za njihovu izradu.

Dakle, Agencija za civilno vazduhoplovstvo će u 2021. godini pripremiti mali broj nedostajućih akata, čije donošenje u proteklom periodu nije bilo prioritarno. U 2021. godini Agencija će, takođe, u slučaju uočenih i konstatovanih eventualnih problema u primjeni donešenih akata, na osnovu sveobuhvatne analize, pripremati njihove izmjene i dopune. Agencija će, istovremeno, u 2021. godini, pratiti izmjene EU propisa i ažurno usklađivati nacionalne propise sa njima.

U svim godišnjim programima rada Agencije do sada je ukazivano na potrebu donošenja *Pravilnika o utvrđivanju visine i načinu naplate putničke i robne naknade*, kojim se utvrđuje visina putničke naknade, koju plaćaju putnici u civilnom vazдушnom saobraćaju u odlasku i robne naknade, koju plaćaju operatori vazduhoplova po toni prevezene robe/tereta u civilnom vazдушnom saobraćaju i *Pravilnika o visini naknada za usluge koje pruža Agencija za civilno vazduhoplovstvo*, a koje predstavljaju njen prihod. Ministarstvo saobraćaja i pomorstva je donijelo navedene podzakonske akte u toku 2020. godine

Donošenje ovih pravilnika je od velikog značaja za uspostavljanje, zakonom utvrđenog, održivog sistema finansiranja i funkcionisanja Agencije, s obzirom da utvrđeni principi EUROCONTROL-a podrazumijevaju da se, osim po osnovu tzv. „rutnih naknada“, u određenoj mjeri prihodi ostvaruju

i po drugim osnovama. Naplata ovih naknada biće osnov za izradu Finansijskog plana Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2021. godinu.

b) Interni akti na osnovu kojih je uređena unutrašnja organizacija, način rada, rukovođenja i poslovanja Agencije, kao i odlučivanje i nadležnosti organa Agencije, u skladu sa kojima se organizuje i rukovodi radom i poslovanjem Agencije su: Statut Agencije, Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Agencije, Pravilnik o zaradama, naknadama zarada i ostalim pravima i obavezama zaposlenih u Agenciji, Odluka o utvrđivanju obračunske vrijednosti koeficijenta u Agenciji i dr. Ovi akti donijeti su tokom 2018. godine u skladu sa preporukama DRI koja je početkom 2018. godine vršila kontrolu rada i poslovanja Agencije.

V Međunarodna saradnja Agencije

Aktivnosti Agencije za civilno vazduhoplovstvo na planu međunarodne saradnje u 2021. godini biće usmjerene posebno na:

- saradnju sa Evropskom unijom u oblasti vazdušnog saobraćaja,
- saradnju sa međunarodnim vazduhoplovnim organizacijama (ICAO, EASA, ECAC, EUROCONTROL),
- bilateralnu i multilateralnu saradnju.

a) Saradnja sa Evropskom unijom u oblasti vazdušnog saobraćaja

Pravni osnov za integraciju Crne Gore u Evropsku uniju u oblasti vazdušnog saobraćaja predstavlja ECAA Sporazum.

Sporazum predviđa potpuno usaglašavanje domaćih propisa sa propisima Evropske unije u oblastima vazduhoplovne sigurnosti, bezbjednosti, upravljanja vazdušnim saobraćajem, rukovođenja aerodromima, zaštite prava putnika i drugih korisnika usluga u vazdušnom saobraćaju, liberalizacije vazduhoplovnog tržišta, zabrane državne pomoći i zaštite životne sredine.

Tek nakon 11 godina od njegovog potpisivanja, ECAA Sporazum je ratifikovan od strane svih država članica EU i od strane depozitara, tako da je formalno stupio na snagu 01.12.2017. godine.

Da bi Crna Gora uživala u benefitima ovog Sporazuma u obavezi je da ispuni sve zahtjeve iz Protokola VII ovog Sporazuma, kroz dvije tranzicione faze.

U međuvremenu, tačnije – u avgustu 2019. godine, novi ažurirani Aneks 1 je i zvanično objavljen u Službenom listu Evropske unije donošenjem Odluke br. 1/2019 ECAA Zajedničkog komiteta od 31. jula 2019. godine kojom se zamjenjuje Aneks I ECAA Sporazuma o pravilima koja se primjenjuju na civilno vazduhoplovstvo [2019/1343] (*DECISION No 1/2019 of 31 July 2019 replacing Annex I to the ECAA Agreement on the rules applicable to civil aviation – OJL211/4 of 12.08.2019*). Obaveza Crne Gore je da u narednoj godini transponuje ovaj akt u nacionalno zakonodavstvo, s obzirom da, usljed situacije izazvane pandemijom COVID 19, ova aktivnost nije urađena kako je bilo planirano 2020. godine.

Evropska komisija je u periodu 7-9. oktobar 2015. godine bila u kontrolnoj posjeti Crnoj Gori. Ovo je bila prilika da se njeni eksperti na licu mjesta upoznaju sa svim aktivnostima koje je Crna Gora preuzela u cilju konačnog ispunjenja zahtjeva iz I tranzicionog perioda ECAA Sporazuma.

Izveštaj Evropske komisije je u septembru 2016. godine dostavljen Crnoj Gori uz konstataciju da se njime potvrđuje značajan napredak koji je Crna Gora ostvarila u implementaciji zahtjeva ECAA Sporazuma, ne samo u odnosu na prvi tranzicioni period, već i na drugi. U ovom smislu, naglašeno je da je postignuta potpuna usaglašenost sa zahtjevima koji se odnose na prvi tranzicioni period u svim oblastima vazduhoplovstva, uz izuzetak od nekoliko preostalih otvorenih pitanja iz oblasti ekonomskih propisa. Ovi nedostaci odnosili su se na odredbe koje se tiču preciznog definisanja slobode određivanja cijena karata i, samim tim, zaštite prava potrošača u avio prevozu i nekih od osnovnih prava za zaštitu radnika, koja spadaju u domen obuhvata Zakona o radu i Zakona o zaštiti na radu.

U međuvremenu je, donošenjem Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o vazdušnom saobraćaju, koji je stupio na snagu 14. avgusta 2020. godine („Službeni list CG“, broj 82/20) u potpunosti otklonjen dio gore navedenih nedostataka koji spada u domen odgovornosti vazdušnog saobraćaja.

Ovo postignuće je nesumnjivo rezultat posvećenosti crnogorskog vazduhoplovstva, prije svega Agencije za civilno vazduhoplovstvo, implementaciji ECAA Sporazuma i vrijednog rada uloženog u ispunjavanje obaveza koje podrazumijeva taj sporazum.

***

Nakon formalnog otvaranja pregovora o pristupanju Evropskoj Uniji, Crna Gora je u 2013. godini bila u fazi analitičkog pregleda i ocjene usklađenosti nacionalnog zakonodavstva države kandidata s pravnom tekovinom Evropske unije, poznatija kao „skrining“.

Skrining se sprovodi putem sastanaka, poglavlje po poglavlje, za sva poglavlja (osim za Poglavlja 34 – Institucije i 35 – Ostala pitanja). Poglavlje 14 – Transportna politika, u dijelu jednog od četiri vida saobraćaja – vazdušnog saobraćaja, direktno se odnosi na aktivnosti i postignuća Agencije za civilno vazduhoplovstvo.

Sastanci se održavaju prema detaljno utvrđenom dnevnom redu prilagođenom strukturi pravne tekovine EU. Prvi sastanak sa predstavnicima Evropske Unije, tzv. „Eksplanatorni skrining“ sastanak, održan je 25. aprila 2013. godine.

Na prvom bilateralnom sastanku, održanom 30. maja iste godine, od strane crnogorske delegacije, koju su većinom činili predstavnici Agencije, predstavljen je detaljan prikaz trenutnog stanja u vazdušnom saobraćaju, u transpoziciji i implementaciji svih regulativa i direktiva koje su bile predmet predstavljanja i preliminarne razmjene informacija na Eksplanatornom skriningu.

U Izveštaju o analitičkom pregledu usklađenosti zakonodavstva Crne Gore, koji je Evropska komisija dostavila sredinom 2014. godine, u dijelu koji se odnosi na Poglavlje 14, konstatovano je da što se tiče vazduhoplovstva, Crna Gora je postigla relativno dobar nivo usklađenosti s pravnom tekovinom EU, a postigla je i značajan napredak kad je riječ o sprovođenju prve prelazne faze ECAA sporazuma.

Nakon što je Crna Gora predala Evropskoj komisiji svoju pregovaračku poziciju iz Poglavlja 14, poglavlje je zvanično otvoreno 21. decembra 2015. godine na Međuvladinoj konferenciji u Briselu.

U zvaničnom Izveštaju Evropske komisije o napretku Crne Gore za 2016. godinu, iz novembra 2016. godine, u dijelu iz Poglavlja 14 koji se odnosi na vazdušni saobraćaj, konstatovan je dalji napredak sa usaglašavanju sa s pravnom tekovinom EU u okviru I prelazne faze ECAA Sporazuma. Navodi se da je u oblasti sigurnosti zakonodavstvo usklađeno sa pravom EU, da je Crna Gora u velikoj mjeri uskladila svoje zakonodavstvo s pravnom tekovinom EU u pogledu Jedinog evropskog neba, i konstatuje se da je nakon uspješnog završetka projekta „One Stop Security“, u decembru 2015. godine, Crna Gora uključena u EU listu tzv. „trećih zemalja“ primjene bezbjednosnih standarda

ekvivalentnih zajedničkim osnovnim standardima bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva. Međutim, kako je u Izveštaju navedeno – još uvijek treba riješiti neka pitanja u oblasti ekonomske regulative.

U narednom periodu, kroz potpuno izvršavanje međunarodnih i zakonskih obaveza iz oblasti civilnog vazduhoplovstva, Agencija će nastaviti da daje svoj puni doprinos aktivnostima naše države na putu pridruživanja Evropskoj uniji.

b) Saradnja sa međunarodnim vazduhoplovnim organizacijama

Značajan dio međunarodnih aktivnosti Agencije zasnovan je na članstvu u međunarodnim organizacijama, iz razloga što je najveći dio sistema civilnog vazduhoplovstva u Crnoj Gori uređen u skladu sa međunarodnim konvencijama, rezolucijama, standardima i preporukama sljedećih međunarodnih organizacija:

- Međunarodna organizacija civilnog vazduhoplovstva (*International Civil Aviation Organization – ICAO*),
- Agencija Evropske unije za sigurnost vazdušnog saobraćaja (*European Union Aviation Safety Agency – EASA*),
- Evropska konferencija civilnog vazduhoplovstva (*European Civil Aviation Conference – ECAC*),
- Evropska organizacija za sigurnost vazdušne plovidbe (*European Organization for the Safety of Air Navigation – EUROCONTROL*).

Zaposleni u Agenciji za civilno vazduhoplovstvo učestvuju na redovnim sastancima, ove godine putem on line aplikacija: ECAC (*Directors General Meeting – DG Meeting, Security Forum, ECAC Meeting*), EUROCONTROL (*Provisional Council – PC, Enlarged Committee – EC*); EASA (*EASA Management Board – EASA MB, EASA Advisory bodies meetings, EASA International Cooperation Forum – EASA ICF*), ECAA (*ECAA Joint Committee*).

U 2021. godini predstavnici Agencije nastaviće participaciju u radu stručnih i upravljačkih tijela međunarodnih navedenih vazduhoplovnih organizacija, u cilju permanentne informisanosti i zadržavanja stečenih pozicija i postojećeg renomea Agencije.

***

Veoma korektna i uspješna saradnja između Agencije i ECAC-a rezultovala je sprovođenjem projekta „Jedna bezbjednosna kontrola“ (*One stop security*).

Cilj ovog projekta, koji je zajednički pokrenut od strane Evropske komisije (EK) i Evropske konferencije civilnog vazduhoplovstva (ECAC), je da države koje nijesu članice Evropske unije budu prepoznate kao države sa istovjetnim mjerama bezbjednosti, što omogućava da njihovi aerodromi, sa aspekta bezbjednosti, budu tretirani kao i aerodromi u Evropskoj uniji.

Projekat je formalno otpočeo u decembru 2013. godine potpisivanjem Administrativnog aranžmana (i plana sprovođenja) od strane ECAC-a i Agencije za civilno vazduhoplovstvo. U sklopu projekta, u toku 2014. godine su sprovedena tri audita od strane Evropske konferencije civilnog vazduhoplovstva (ECAC) u Crnoj Gori – nacionalni audit, u kojem je izvršen pregled nacionalne regulative iz oblasti bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva i način vršenja monitoringa koji sprovodi Agencija za civilno vazduhoplovstvo i auditi oba međunarodna aerodroma – Aerodroma Podgorica i Aerodroma Tivat.

Nakon završenih audita pripremljeni su i implementirani korektivni akcioni planovi, da bi 19. decembra 2014. godine ECAC obavijestio Agenciju za civilno vazduhoplovstvo da je projekat uspješno završen u predviđenom roku i da je Agencija za civilno vazduhoplovstvo u poziciji da u 2015. godini zatraži od Evropske komisije priznavanje jednakosti svojih mjera bezbjednosti sa mjerama bezbjednosti Evropske unije.

ECAC je o uspješnom završetku ovog projekta od strane Crne Gore zvanično obavijestio i Evropsku komisiju pismom od 2. februara 2015. godine. Direktor Agencije je 10. marta 2015. godine poslao zvaničan zahtjev direktoru DG MOVE-a, da se Crna Gora formalno pridruži režimu Jedne bezbjednosne kontrole sa Evropskom Unijom.

U periodu 21-25. septembar 2015. godine organizovana je posjeta eksperata Evropske komisije, koji su izvršili konačnu procjenu stanja sistema bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva. Predmet ove procjene dominantno je bio stepen implementacije bezbjednosnih mjera na aerodromima u Podgorici i Tivtu, ali i način vršenja aktivnosti monitoringa Agencije i način vršenja procjena rizika za aerodrome u Crnoj Gori.

Evropska komisija je u novembru 2015. godine sazvala Regulatorni odbor EU za bezbjednost civilnog vazduhoplovstva, koji se sastoji od država članica Evropske unije, koji je pozitivno glasao o omogućavanju „Jedne bezbjednosne kontrole“ za letove iz Crne Gore u Evropskoj uniji, čija primjena je počela 29. februara 2016. godine.

Uspješna realizacija ovog projekta dokaz je da Crna Gora u sprovođenju mjera bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva prednjači kako u regionu, tako i među državama Evropske konferencije civilnog vazduhoplovstva, koje nastoje da dođu u poziciju da zatraže ovaj status.

Međutim, implementacija ovog režima nije išla i ne ide u pravcu u kojem je bilo za očekivati. Naime, mnoge države sa kojima je Agencija imala bilateralne kontakte ističu da nisu u mogućnosti da implementiraju Odluku Evropske komisije zbog nepostojanja tehničkih mogućnosti na svojim aerodromima. Zbog toga se Agencija obratila Evropskoj komisiji u cilju rješavanja ove situacije. Nakon poslatih dopisa EK u vezi sa problemima koji se pojavljuju u praktičnoj primjeni Odluke Evropske komisije, predstavnici Agencije su pozvani da prisustvuju sastancima AVSEC (tijelo EK koje čine samo predstavnici EU država i na kome se razmatraju sva dešavanja u oblasti bezbjednosti) i SAGAS (savjetodavno tijelo za istu oblast pri Evropskoj komisiji, koje se sastaje 2 puta godišnje, a prisustvuju pored država članica, predstavnici raznih vazduhoplovnih udruženja ACI Europe, IATA i dr., na kojima je razmatran ovaj problem. Nakon prezentacije Agencije, predsjedavajući je iskazao punu podršku naporima Agencije i potvrdio da je i za Evropsku komisiju vrlo važna implementacija ovog projekta, pa je pozvao predstavnike svih država da pomognu u implementaciji. Iako se nije dodatno odmaklo u praktičnoj primjeni ovog važnog projekta, u narednom periodu Agencija će i dalje aktivno komunicirati sa relevantnim institucijama, kako bi implementacija ovog režima konačno zaživjela u praksi.

***

Dobra saradnja Agencije i EUROCONTROL-a rezultirala je potpisivanjem Sporazuma o pružanju podrške od strane EUROCONTROL-a za unapređenje sposobnosti Agencije za civilno vazduhoplovstvo, u aprilu 2016. godine, čije je elemente Agencija nadalje aktivno koristila do aprila 2019. godine.

Područje primjene ovog Sporazuma je pružanje podrške od strane EUROCONTROL-a Agenciji u vezi sa daljom implementacijom Jedinog evropskog neba (*Single European Sky – SES*), razvojem ATM-a, kao i integracijom u ATM mrežu Evrope. Ciljevi ovog sporazuma, na visokom nivou, su da:

- pomogne Agenciji u izgradnji i unapređenju svojih sposobnosti, uključujući i zahtjeve Programa efikasnosti (*Performance Scheme*),
- podrži dalju implementaciju FUA koncepta u korist svih nacionalnih učesnika,
- podrži implementaciju SES zakonodavstva u Crnoj Gori kako bi se omogućila dalja integracija države u evropsku ATM mrežu, i
- olakša regionalnu saradnju o ATM pitanjima sa odgovarajućim nadležnim vazduhoplovnim organima/nacionalnim nadzornim organima susjednih država.

Od januara 2019. godine EUROCONTROL primjenjuje novu politiku u ovakvim programima podrške. Kako je naš Sporazum istekao u aprilu 2019. godine, novi tekst Sporazuma potpisan je 19. jula 2019. godine, čime su postavljeni novi ciljevi:

- pomoć Agenciji u unapređenju civilno-vojne saradnje i implemetaciji tzv. „SERA uredbe“,
- pomoć Agenciji u poboljšanju ICAO zahtjeva iz Aneksa 19,
- podrška u implementaciji ATM/ANS tehnologija, i
- podrška Agenciji u jačanju kapaciteta u AFTCM.

U narednom periodu Agencija će sa ekspertima EUROCONTROL-a intenzivno raditi na postizanju navedenih ciljeva.

Posebno je važno istaći da će u 2021. godini Crna Gora predsjedavati Stalnom komisijom EUROCONTROL-a, najvećim, izvršim tijelom ove institucije, što znači da će direktor Agencije, kao član Privremenog savjeta (*Provisional Council*) i Stalne komisije (*Permanent Commission*), biti predsjedavajući Stalne komisije i potpisivati sve njene odluke.

c) Bilateralna i multilateralna saradnja

Agencija posebnu pažnju posvećuje saradnji sa drugim nadzornim organima u zemlji i inostranstvu, odnosno međunarodnoj i regionalnoj saradnji sa vazduhoplovnim vlastima država u regionu.

Agencija je sa svim nacionalnim nadzornim organima država regiona ostvarivala respektabilnu saradnju po pitanju obavljanja redovnih aktivnosti iz svoje nadležnosti. U cilju doprinosa jačanju regionalne saradnje, razmjene dokumentacije, iskustava i kadrovskih potencijala Agencija je prethodnih godina potpisala Memorandume o razumjevanju (MoU) sa vazduhoplovnim vlastima Bosne i Hercegovine, Makedonije, Srbije, Turske, Hrvatske, Ujedinjenih Arapskih Emirata, Albanije, Mađarske, Kosova, Slovenije, Bugarske, Austrije i Irske, kao i Program tehničke saradnje sa vazduhoplovnim vlastima Francuske.

Memorandumima o razumjevanju i saradnji potpisanim između vazduhoplovnih vlasti država potpisnica dogovoreni su zajednički ciljevi i oblasti bilateralne saradnje u svim aspektima civilnog vazduhoplovstva. Potpisani memorandumima potvrđuju kontinuitet intenzivnih aktivnosti Agencije u uspostavljanju bliskih i partnerskih odnosa između vazduhoplovnih vlasti, prvenstveno u regionu ali i šire.

Kada su u pitanju susjedne države, posebno se imao u vidu značaj regionalnu saradnje kao važan segment razvoja vazdušnog saobraćaja u procesu evropskih integracija, tako da su ovi memorandumima potpisani na način da omogućavaju i potenciraju zajednički razvoj i fleksibilnost razmjene stručne dokumentacije i ljudskih resursa.

Specifičnost situacije sa zajedničkim provajderom SMATSA-om nalagala je potpisivanje posebnog Sporazuma o tehničkoj saradnji u oblasti zajedničkog nadzora nad pružanjem usluga u vazdušnoj plovidbi između Agencije i Direktorata civilnog vazduhoplovstva Republike Srbije u junu 2019. godine, koji je zamijenio postojeći Memorandum u oblasti pružanja usluga u vazdušnoj plovidbi između Agencije i Direktorata civilnog vazduhoplovstva Republike Srbije. Predmet ovog sporazuma o tehničkoj saradnji u oblasti zajedničkog nadzora nad pružanjem usluga u vazdušnoj plovidbi je unapređenje saradnje potpisnica u oblasti vazdušne plovidbe, a posebno u oblasti vršenja zajedničkog nadzora nad radom SMATSA doo Beograd u pogledu ispunjenosti zahtjeva za pružanje usluga u vazdušnoj plovidbi, kao i funkcija ASM i ATFCM, za oblast navigacionih postupaka (PANS-OPS), za organizacije za osposobljavanje kontrolora letenja, kao i za primjenu mjera i sprovođenje aktivnosti pri praćenju sigurnosti (Safety) zajedničkog pružaoca usluga u vazdušnoj plovidbi pri pružanju tih usluga, pri čemu se pod nadzorom u smislu ovog sporazuma podrazumijeva periodična provjera koja se vrši prema nacionalnim i EU propisima koji su na snazi u obje države potpisnice.

Predstavnici Agencije će i u narednoj godini učestvovati u radnim timovima resornog ministarstva koji se bave pripremom međudržavnih sporazuma o vazdušnom saobraćaju.

***

Sporazumom o saradnji u oblasti vazdušnog saobraćaja između Vlade Republike Srbije i Vlade Crne Gore, potpisanim 03. februara 2012. godine u Beogradu („Službeni list CG – Međunarodni ugovori“, broj 8/13 i „Službeni glasnik RS – Međunarodni ugovori“, br. 1/13), Vlada Crne Gore i Vlada Republike Srbije izrazile su svoju opredijeljenost za saradnju u oblasti vazdušnog saobraćaja. Ne prejudicirajući konačno rješenje, a u skladu sa odredbama čl. 5 i 6 Sporazuma, direktori Agencije za civilno vazduhoplovstvo Crne Gore, Direktorata civilnog vazduhoplovstva Republike Srbije i Kontrole letenja Srbije i Crne Gore SMATSA doo Beograd, potpisali su 12. novembra 2013. godine Memorandum o razumijevanju o inicijativi za formiranje budućeg funkcionalnog bloka vazdušnog prostora (u daljem tekstu: Memorandum). Memorandumom su utvrđena osnovna načela saradnje u postupku pripreme za sprovođenje inicijative za formiranje budućeg funkcionalnog bloka vazdušnog prostora (*Functional Airspace Block – FAB*) i definisan je zajednički nastup ove inicijative prema trećim stranama (postojećim funkcionalnim blokovima vazdušnog prostora, drugim inicijativama za formiranje funkcionalnih blokova vazdušnog prostora, drugim vazduhoplovnim vlastima i pružaocima usluga u vazdušnoj plovidbi, međunarodnim vazduhoplovnim organizacijama i evropskim institucijama), sa ciljem da se nađe najbolje rješenje za buduće integracije Crne Gore i Republike Srbije, pa time i za zajedničkog pružaoca usluga u vazdušnoj plovidbi – SMATSA doo.

Direktori civilnih vazduhoplovnih vlasti su, postupajući u skladu sa odredbama iz međudržavnog sporazuma između obje vlade, u februaru 2015. godine, dostavili svojim nadležnim ministarstvima izvještaj radne grupe i predlog postupka za njegovu primjenu na razmatranje. Vlade dvije države još uvijek se nisu opredjelile po ovom pitanju, pa se donošenje odluke očekuje u narednom periodu. Za očekivati je da će u 2021. godini, naročito zbog potrebe implementacije Programa učinka (*Performance Scheme*) biti potrebno dodatno angažovanje resursa Agencije po ovom značajnom međudržavnom pitanju.

***

Regionalni savjetodavni odbor za traganje i spašavanje (*RASARAC – Regional Aeronautical Search and Rescue Advisory Committee*) u civilnom vazduhoplovstvu uspostavljen je u novembru 2016. godine, potpisivanjem Memoranduma o razumijevanju između Bosne i Hercegovina, Makedonije, Srbije, Slovačke, Slovenije, Hrvatske i Mađarske. Formiranje RASARAC-a podržano je od strane ICAO-a i EUROCONTROL-a. Vlada Crne Gore je, na sjednici održanoj 23. marta 2017. godine, donijela

Zaključak da Agencija dostavi Direktoratu civilnog vazduhoplovstva Republike Srbije (DCV) Pismo zainteresovanosti u cilju pristupanja RASARAC-u, o čemu je Agencija dopisom od 06. aprila 2017. godine, obavijestila DCV. Na istoj sjednici, Vlada Crne Gore je, donijela zaključak da Ministarstvo unutrašnjih poslova i Agencija odrede predstavnike koji će učestvovati u radu RASARAC-a. Dopisom, od 10. maja 2017. godine, Agencija je DCV-u dostavila imena predstavnika Crne Gore koji će učestvovati u radu RASARAC-a, a koji su delegirani iz Ministarstva unutrašnjih poslova, Uprave pomorske sigurnosti i Agencije.

Ciljevi ovog tijela, između ostalog, su međusobna podrška zemalja članica, izgradnja i razvoj kapaciteta u oblasti traganja i spašavanja vazduhoplova (SAR), unapređivanje prekogranične saradnje između zemalja članica, kao i podrška pri realizaciji ICAO standarda u ovoj oblasti.

Od osnivanja RASARAC-a do danas održano je ukupno deset sastanaka na međunarodnom nivou. Predstavnici Crne Gore su aktivno učestvovali u predlaganju dokumenata i donošenju zaključaka u okviru radnih grupa (RG) koje su formirane unutar RASARAC-a, a odnosile su se na: RG1 – prekogranična saradnja i međudržavni sporazumi, RG2 – operativne procedure, RG3 – obuka i RG4 – nadzor. Takođe, predstavnici Agencije su aktivno učestvovali i u radu Upravnog odbora (*Steering Board*) i Ekspertskog tima (*Expert Team*) RASARAC komiteta, koji predstavljaju strateško tijelo zaduženo za donošenje odluka i izvršno tijelo zaduženo za implementaciju zaključaka i realizaciju aktivnosti Komiteta.

Većina aktivnosti planiranih za 2020. godinu, zbog nemogućnosti održavanja sastanaka i sjednica radnih grupa, odložena je za 2021. godinu, uključujući usvajanje međudržavnog Sporazuma o traganju i spašavanju u civilnom vazduhoplovstvu kojim se definiše okvir za saradnju među državama koje učestvuju u radu RASARAC, kao i dodatnu SAR obuku u JRCC Larnaka na Kipru, tako da sljedeće godine očekujemo nastavak svih aktivnosti na tom polju.

Agencija će nastaviti sa naporima u pogledu učešća u RASARAC, posebno imajući u vidu brojne benefite za sistem našeg civilnog vazduhoplovstva, koji se već ostvaruju ili će biti ostvareni u narednom periodu. U tom kontekstu, do sada su organizovane dvije obuke za osoblje koje učestvuje u poslovima traganja i spašavanja, u saradnji sa JRCC Larnaka na Kipru. Imajući u vidu da Crna Gora, kao ni većina država koje učestvuju u radu RASARAC, nema međusobno donijete sporazume o koordinaciji, kojima bi se omogućilo sprovođenje akcija traganja i spašavanja na znatno efikasniji, racionalniji i sadržajniji način, potpisivanje ovog sporazuma predstavlja odličan preduslov za svestraniji i racionalniji pristup regionalnoj saradnji na operativnom nivou, čime bi se ispunili standardi ICAO utvrđeni Aneksom 12 Čikaške konvencije.

VI Kontrolne posjete međunarodnih organizacija

Agencija je gotovo svake godine bila predmet kontrole neke od relevantnih međunarodnih organizacija iz oblasti civilnog vazduhoplovstva – ICAO, ECAC, EASA, EUROCONTROL i Evropske komisije ili više njih.

U nastavku je pregled obavljenih kontrolnih posjeta: maj 2010. godine – ICAO Universal Safety Oversight Audit Programme (USOAP); jul i avgust 2010. godine – ECAC; oktobar 2010. godine – EC (ECAA); novembar 2010. godine – EASA; oktobar 2011. godine – EUROCONTROL ESARR Implementation Monitoring and Support (ESIMS) Programme; septembar 2012. godine – EC (ECAA); septembar 2012. godine – EASA standardizaciona posjeta FCL, OPS i AIR; januar 2013. godine – ICAO USAP (Security); septembar 2013. godine – EASA SAFA standardizaciona posjeta; septembar 2014. godine – EASA standardizaciona posjeta AIR; kao i april, jun i jul 2014. godine – ECAC kontrolne

posjete Agencije, Aerodroma Podgorica i Aerodroma Tivat, respektivno; jul 2015. godine – EASA ANS/ATM, septembar 2015. godine – EC (Security); oktobar 2015. godine – EC (ECAA), mart 2017. godine – EASA standardizaciona posjeta OPS, januar 2019. godine – ICAO ICVM kontrolna posjeta, jul 2019. godine – EASA ATM/ANS kontrolna posjeta

Međunarodna organizacija za civilno vazduhoplovstvo (ICAO), u okviru globalnog Jedinstvenog programa provjere sigurnosnog nadzora (*Universal Safety Oversight Audit Programme – USOAP*), koji je vremenom evoluirao u Pristup stalnog praćenja (*Continuous Monitoring Approach – CMA*), posjetila je Crnu Goru u cilju Koordinisane misije validacije (ICVM) u periodu 22-29. januar 2019. godine.

Cilj ove sveobuhvatne kontrole bila je validacija stepena usaglašenosti Crne Gore sa ICAO standardima i preporučenom praksom (*Standards and Recommended Practices – SARF*), pa je tako utvrđen napredak koji je Crna Gora napravila u vezi sa sigurnosnim nedostacima koji su identifikovani za vrijeme posljednje USOAP provjere 2010. godine. Pored primarnog vazduhoplovnog zakonodavstva i konkretnih regulatornih akata (LEG), kao i organizacije u civilnom vazduhoplovstvu (ORG), ICVM je takođe obuhvatao licenciranje osoblja i obuku (PEL), operacije vazduhoplova (OPS), plovidbenost vazduhoplova (AIR), istragu nesreća i nezgoda vazduhoplova (AIG), usluge u vazdušnoj plovidbi (ANS) i aerodromi (AGA).

Zvaničan procenat efikasnosti Crne Gore u oblasti civilnog vazduhoplovstva potvrđen od strane ICAO nakon ove provjere je 87,99 odsto, što predstavlja ogroman napredak u poređenju sa rezultatom iz 2010. godine (64,71 odsto).

Posljednja kontrolna posjeta Crnoj Gori sprovedena je od strane Evropske agencije za sigurnost vazdušnog saobraćaja (EASA) u oblasti ATM/ANS, u periodu 2-5. jul 2019. godine, u cilju utvrđivanja stepena usaglašenosti sa zahtjevima brojnih uredbi pravnog sistema EU iz ove oblasti (Uredba (EU) 1034/2011, Uredba (EU) 1035/2011, Uredba (EU) 2015/340, Uredba (EZ) 2150/2005, Uredba (EU) 255/2010, Uredba (EU) 923/2012, Uredba (EU) 2016/1185, Uredba (EZ) 549/2004, Uredba (EZ) 390/2013, Uredba (EZ) 550/2004, Uredba (EZ) 482/2008, Uredba (EZ) 551/2004, Uredba (EZ) 552/2004 i Uredba (EU) 73/2010), koje su u naš pravni sistem prenijete kroz posebne Pravilnike. Tom prilikom su, u skladu sa uobičajenom praksom EASA kontrolnih posjeta, utvrđeni pojedini nalazi po pitanju usaglašenosti sistema civilnog vazduhoplovstva Crne Gore u oblasti ATM/ANS sa primjenjivim evropskim propisima, kao i nalazi po pitanju usaglašenosti SMATSA doo kao pružaoca usluga u vazdušnoj plovidbi i organizacije za osposobljavanje kontrolora letenja. U skladu sa uobičajenom praksom, sa predstavnicima EASA je u međuvremenu realizovano usklađivanje i prihvatanje Plana korektivnih akcija i njihovo sprovođenje u cilju otklanjanja utvrđenih nalaza u odnosu na ovu kontrolnu posjetu. Od EASA je dobijena potvrda o otklanjanju i zaključivanju svih utvrđenih nalaza, osim jednog, koji se odnosi na uspostavljanje mješovite civilno-vojne Jedinice za upravljanje vazdušnim prostorom, čije otklanjanje je usporeno zbog uticaja pandemije COVID-19 na sprovođenje planom dogovorenih aktivnosti.

Konstatacije o značajnom napretku i visokom stepenu usaglašenosti stanja u vazduhoplovstvu i rada Agencije, predstavljaju konstantu u svim zvaničnim izvještajima sa navedenih posjeta. Treba pomenuti i da Agencija Evropske unije za sigurnost vazdušnog saobraćaja, shodno Uredbi EU broj 628/2013, pravi kvartalne izvještaje o stepenu usaglašenosti naše države u pogledu EU sigurnosnih standarda i već uobičajeno performanse Crne Gore su iznad srednjih vrijednosti država članica EU. Ovaj izvještaj se upućuje i Evropskoj komisiji.

Međutim, i pored izvanrednih rezultata, u skladu sa svrhom i praktičnim efektima ovakvih kontrolnih posjeta, gotovo neizbježno je dobijanje određenih preporuka i mjera u cilju otklanjanja uočenih i

utvrđenih nalaza iz segmenata rada Agencije i vazduhoplovnih subjekata nad kojima Agencija vrši nadzor. Utvrđeni nedostaci i preporuke međunarodnih kontrolnih misija predstavljaju dobar pokazatelj za preduzimanje daljih aktivnosti na unapređenju rada Agencije i civilnog vazduhoplovstva u Crnoj Gori. Na osnovu njih, pripremljeni su Akcioni planovi za otklanjanje konstatovanih nedostataka, sa precizno utvrđenim aktivnostima koje je neophodno preduzeti u cilju njihovog eliminisanja, određenim nosiocima odgovornosti za izvršavanje tih aktivnosti i definisanim rokovima za njihovu realizaciju.

Dosljedna implementacija svih pojedinačnih Akcionih planova za otklanjanje nedostataka utvrđenih tokom navedenih međunarodnih kontrolnih misija ostaje jedan od prioriteta u radu Agencije i u 2020. godini.

VII Kadrovska i materijalno-tehničko osposobljavanje

a) Kadrovska osposobljavanje Agencije

Način rada i rukovođenja u Agenciji uređeni su Statutom Agencije za civilno vazduhoplovstvo, koji je uz prethodnu saglasnost Vlade Crne Gore donijet u novembru 2018. godine. Unutrašnja organizacija i sistematizacija radnih mjesta u Agenciji uređena je Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Agencije za civilno vazduhoplovstvo, u cilju obezbjeđivanja zakonitog, stručnog, efikasnog i racionalnog vršenja poslova i zadataka u oblasti vazdušnog saobraćaja iz nadležnosti Agencije, utvrđenih Zakonom o vazdušnom saobraćaju („Službeni list CG“, br. 30/12, 30/17 i 82/20), zaključenim međunarodnim ugovorima, propisima EU i pravilima i standardima koji se odnose na sigurnost vazdušnog saobraćaja i i bezbjednost civilnog vazduhoplovstva.

U cilju blagovremenog, planskog i efikasnog obavljanja poslova iz nadležnosti Agencije, Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Agencije za civilno vazduhoplovstvo utvrđena su radna mjesta za 60 izvršilaca, koja su sistematizovana u sljedećim organizacionim jedinicama:

1. Sektor za sigurnost vazdušnog saobraćaja	15
2. Sektor za sigurnost vazdušne plovidbe	19
3. Odjeljenje za bezbjednost i olakšice u civilnom vazduhoplovstvu	5
4. Odjeljenje za međunarodnu saradnju	4
5. Referat za vazduhoplovnu medicinu	1
6. Služba za pravne, finansijske i opšte poslove	11

Van unutrašnjih organizacionih jedinica Agencije sistematizovano je 5 radnih mjesta za 5 izvršilaca: direktor Agencije, pomoćnik direktora Agencije, Menadžer sistema upravljanja sigurnošću (*Safety Manager*), Menadžer sistema za praćenje usklađenosti (*Compliance Monitoring Manager*) i Savjetnik – Poslovni sekretar.

Stručno i kadrovska osposobljavanje Agencije predstavljaće jedan od važnih prioriteta i u narednom periodu. Visoki kriterijumi u pogledu stručne spreme, radnog iskustva u oblasti vazduhoplovstva i ostalih znanja i vještina predstavljaju objektivnu teškoću u popunjavanju sistematizovanih radnih mjesta. Takođe, i politika zarada mora biti prilagođena činjenici da, u principu, specijalizovani kadrovi iz ove oblasti već imaju zaposlenje kod visoko-budžetnih kompanija. Ovo potpuno korespondira sa politikom evropskih vazduhoplovnih institucija koje su spremne da za kadrove od posebnog interesa obezbijede visoke zarade, u svim državama bez izuzetaka, imajuću u vidu da su

sigurnost i bezbjednost vazdušnog saobraćaja prioriteta evropske politike. Ovakav pristup je od ključnog značaja za postojanje i funkcionisanje Agencije.

b) Obuka i stručno usavršavanje zaposlenih

Permanentno stručno usavršavanje i obuka zaposlenih jedan je od preduslova za kompetentno i profesionalno obavljanje poslova Agencije i tome se, u kontinuitetu, posvećuje posebna pažnja. Tako je i za programski period planirana intenzivna obuka, prije svega u oblastima specijalizovane obuke i obnove znanja.

Agencija je, u skladu sa međunarodnim standardima i zahtjevima, definisala potrebne nivoe vještina i kvalifikacija za svako radno mjesto. Obuka je ključna pretpostavka za stručno i profesionalno usavršavanje zaposlenih u Agenciji, kojom se postiže osposobljenost zaposlenih za obavljanje različitih poslova i stvaranje neophodnih pretpostavki za dalji razvoj Agencije, kao vazduhoplovne vlasti Crne Gore.

U svrhu konstantnog usavršavanja zaposlenih, Agencija na kraju kalendarske godine, priprema godišnji Trening Plan za svaku narednu kalendarsku godinu, kojim su definisane potrebe za neophodnom obukom u tom periodu, a usklađen je sa petogodišnjim Trening Programom. Trening Program i Trening Plan donosi direktor Agencije.

Potrebe za obukom, utvrđuje se na osnovu sljedećih zahtjeva:

- a) nalazi i preporuke međunarodnih organizacija (ICAO, ECAC, EASA, EUROCONTROL),
- b) rezultati internog nadzora i kontrole,
- c) povratnih informacija dobijenih od strane zaposlenih.

Zaposleni u Agenciji se procjenjuju u pogledu obučenosti u skladu sa standardom uspostavljenim za to radno mjesto ili dodijeljenim zadatkom. Ukoliko se utvrdi da određeni zaposleni ne posjeduju potrebne vještine i znanja za vršenje dodijeljenih zadataka, pristupa se realizaciji potrebne obuke.

Područja obuke su razvijena na način da obuhvate:

1. osnovnu obuku, koja podrazumijeva obuku novozaposlenih u Agenciji, radi upoznavanja sa metodom rada Agencije,
2. inicijalnu obuku, koja podrazumijeva obuku prilagođenu za različite oblasti nadležnosti inspektora,
3. On The Job (OJT) treninge, koji podrazumijevaju obuku na radnom mjestu uz pomoć instruktora,
4. specijalizovane obuke, koje podrazumijevaju obuku zaposlenih sa ciljem sticanja specijalističkih znanja i vještina potrebnih za određenu radnu poziciju,
5. obnavljanje obuke, što podrazumijeva obuku koju je neophodno obnoviti nakon određenog vremena.

Ukoliko obuku izvodi institucija ili organizacija izvan Agencije, vrši se odgovarajuća procjena, na osnovu sadržaja obuke, analize kvalifikacija i iskustava institucije koja je organizuje, kao i kontakata sa prethodnim klijentima institucije. Instruktori/predavači se kvalifikuju u zavisnosti od znanja i sposobnosti prenošenja znanja. Njihova stručnost se procjenjuje na osnovu odgovarajućih potvrda (certifikata), iskustva i/ili demonstriranog znanja.

Obuku koju vrše priznate i renomirane institucije iz oblasti civilnog vazduhoplovstva – JAA Training Organization, EASA, ICAO, ECAC i EUROCONTROL, Agencija prihvata kao obuku odgovarajućeg kvaliteta, bez dodatnog procjenjivanja.

Zbog pandemije COVID-a, plan za 2021. godinu je da se u što većoj mjeri obuke odraditi putem internet platformi.

c) Materijalno-tehničko osposobljavanje

U Agenciji je, u granicama u kojima bude moguće u odnosu na razvoj situacije uzrokovane pandemijom COVID-19, i za 2021. godinu planiran nastavak aktivnosti na poboljšanju materijalno-tehničkih uslova poslovanja.

Najznačajniju aktivnost u ovoj oblasti svakako će predstavljati izazov početne primjene, pravilne implementacije i unapređenja novog informacionog Sistema informacionog sistema za upravljanje dokumentima i poslovnim procesima sa integrisanim modulima registara i evidencija podataka (*Document Management System – DMS*), od samog početka 2021. godine.

Pored ovog, biće unapređen način upravljanja i zaštite informaciono-komunikacionog (ICT) Sistema Agencije, kroz usvajanje dokumenta *Smjernice za upravljanje informacionim sistemom u cilju smanjenja operativnog rizika*, kao i Priručnika sa procedurama za upravljanje i korišćenje informacionog sistema Agencije, prema standardima za zaštitu i bezbjednost informacionih sistema ISO/IEC 27001 i ISO/IEC ISO 27002.

Posebna pažnja u 2021. godini biće posvećena aktivnostima nabavke i uspostavljanja adekvatnog sistema tehničke zaštite poslovnog prostora Agencije, kao i izradi odgovarajućih procedura za njegovo efikasno funkcionisanje.

Plan materijalno-tehničkog osposobljavanja Agencije za 2021. godinu može se detaljnije sagledati kroz Plan Investicija za 2021. godinu, koji je sastavni dio Finansijskog plana Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2021. godinu, a koji se razmatra istovremeno sa ovim Programom rada, kao i u kroz Plan javnih nabavki za 2021. godinu.

VIII Izrada programa, planova i izvještaja

- Agencija će do kraja drugog kvartala 2021. godine, pripremiti Izvještaj o radu i Finansijski izvještaj za 2020. godinu, koje predlaže Savjet Agencije i dostavlja Vladi na usvajanje.
Uz finansijski izvještaj prilaže se Izvještaj nezavisnog revizora, kojeg imenuje Vlada.
- U četvrtom kvartalu 2021. godine Agencija će pripremiti Godišnji program rada Agencije za 2022. godinu i Finansijski plan za 2022. godinu.
- Plan javnih nabavki za 2022. godinu će biti donešen u decembru 2021. godine i objaviće se na sajtu Uprave za javne nabavke.
- Agencija će, u skladu sa zakonom, pripremiti i druge planove, informacije i izvještaje za koje postoji obaveza da se dostavljaju nadležnim organima.